

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDEN ÇEKİLDİKTEN SONRA 6284 NUMARALI KANUNUN FİİLİ UYGULAMASI

TÜRKİYE'DE YAPISAL VE KURUMSAL ATAERKİL ŞİDDETLE MÜCADELE

Elif Çiğdem Artan

Özet

25. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı'nda, aile odaklı devlet politikalarının ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının ataerkil şiddete yansımaları avukatların, sığınak ve da(ya)nışma merkezi çalışanlarının aktardıkları deneyimler doğrultusunda tartışıldı. Kurultay Sonuç Bildirgesi, kadınlara ve LGBTİ+lara yönelik şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair talepleri bir kez daha gözler önüne serdi. Bu çerçevede, bu yazı, "Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının 6284 sayılı Kanunun fiili uygulamasında politik ve hukuki etkileri nelerdir?" sorusuna Kurultayda yürütülen güncel tartışmalar doğrultusunda yanıt aramaktadır. Ancak, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı sadece ulusal değil, ulus ötesi politikalar bağlamında da ele alınmalı. Örneğin, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının AB-Türkiye ilişkilerini nasıl etkilediği; etkileyip etkilemediği ya da etkilemediyse neden etkilemediği AB çapında da yükselen anti-gender (toplumsal cinsiyet karşıtı) hareketler ve artan militarizm çerçevesinde değerlendirilmeli.

Giriş: “Sığınaksız Bir Dünya”

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele alanındaki deneyimleri paylaşmak, ortak politikalar belirlemek, örgütler ve kurumlar arasında kalıcı iletişim ağları kurmak amacıyla bir araya gelen ve 1998'den beri *Sığınaksız Bir Dünya'* şiarıyla birlikte örgütlü mücadele yürüten *Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultay Bileşenleri*, 25. Kurultay'ını, 12-14 Kasım 2022 tarihleri arasında, Rosa Kadın Derneği'nin² ev sahipliğinde, Diyarbakır'da gerçekleştirdi. Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) İl Müdürlükleri'nin, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'nin (ŞÖNİM), Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM) ve yerel yönetimlerin davet edildiği Kurultayın, Kurultay Bileşenlerinin temsilcileriyle birlikte bireysel katılımcılara da açık olan oturumlarına, İstanbul Politikalar Merkezi adına katıldım.

Kadına yönelik şiddetin önlenbilmesinin ancak örgütlü mücadeleyle mümkün olduğu bilinciyle ilk kez 1998'de toplanan Kurultay, bugün, Türkiye'deki kadın hareketlerinin bir araya geldiği en geniş platformlardan birini oluşturmaktadır. Kurultay, ev içi şiddetle birlikte yapısal ve kurumsal ataerkil şiddeti görünür kılarak kamu kurumu ve belediye çalışanları ile kadın örgütlerinde faaliyet gösterenlerin birbirlerini tanımalarına imkân sağlamayı amaçlar. Buna göre:

“Kurultay, ev içinde ve yakın ilişkilerde kadına yönelik şiddete karşı mücadelenin güçlendirilmesini, sığınak ve danışma/dayanışma merkezlerinin kadın ve çocukların şiddetten uzak bir yaşama geçişlerini sağlayacak bir işleve kavuşmalarını, feminist yöntemlerle yürütülmelerini, kadın örgütlenmeleri arasında dayanışma ve paylaşımların geliştirilmesini ve kadına yönelik şiddetle mücadele için ortak politikalar geliştirilmesini hedefler.”³

Kadın hareketlerinin yıllar içinde değişen ihtiyaçlarına göre içeriğini ve tartışma yöntemlerini geliştiren *Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı*, 1998'de yapılan ilk Kurultay'dan bu yana her yıl farklı bir ilde düzenlenmektedir. Kurultay hazırlığından Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Ku-

rultayın yapıldığı ildeki kadın örgütlerinden oluşan *Kurultay Sekreteryası* sorumludur. Her yıl bir *Ara Kurultay* bir de *Ana Kurultay* örgütleyen *Kurultay Sekreteryasının* görevleri arasında hem Kurultayın amacına ve ilkelerine uygun şekilde örgütlenmesi hem de Kurultayda alınan kararların takibini yaparak hayata geçirilmesi için ortak mücadelenin örgütlenmesi bulunmaktadır. Eşit temsiliyetin sağlanabilmesi için Kurultay Bileşeni örgütlerden sadece iki temsilcinin katılımına açık olan *Ara Kurultay*, *Ana Kurultay*'da tartışılacak ana gündemin, sunulacak tebliğlerin ve yürütülecek atölyelerin hazırlığı için düzenlenir. Üç gün olarak hazırlanan *Ana Kurultay*'ın birinci gününde, ana gündem maddesini farklı açılardan değerlendiren tebliğler sunulur ve tüm katılımcılarla birlikte tartışmaya açılır. İkinci gün, ana gündemi detaylı tartışmak üzere herkese ya da sadece konunun öznelere ve uzmanlarına açık farklı atölye çalışmaları yapılır. Her atölye sonunda, atölyenin bütün katılımcılarıyla ortak karar alınarak, *Atölye Sonuç Bildirgesi* hazırlanır. Kurultayın üçüncü ve son günü, tüm *Atölye Sonuç Bildirgeleri* bütün Kurultay katılımcılarına açık olan son oturumda tebliğ edilir. Burada yapılan tartışmalarda hemfikir olunan talepler doğrultusunda *Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı Sonuç Bildirgesi* hazırlanır ve Kurultay bileşeni olan ve/veya Kurultaya katılan örgütlerin ortak imzasıyla 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü'nde tüm kamuoyu, kamu kurumları, yerel yönetimler ve basınla paylaşılır.

Bu yıl, *Aile Odaklı Devlet Politikaları Kadına Yönelik Erkek Şiddetiyle Mücadeleyi Nasıl Güçsüzleştiriyor?* başlığıyla gerçekleştirilen 25. Kurultay'ın ilk gününe, Türkiye'nin farklı illerinde faaliyet gösteren kadın ve LGBTİ+ örgütlerinden, kamu kurumu ve belediyelerden 301 kadın ve LGBTİ+ katıldı.⁴ Aile hem Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının hem de bugün AB ülkelerinde de “geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine geri dönüş” olarak adlandırabileceğimiz anti-gender (toplumsal cinsiyet karşıtı) hareketin “gerekçesi” olarak sunuldu/sunuluyor. Bu sebeple, devlet politikalarının aileyi nasıl tanımladığı, bu politikalar çerçevesinde kadınlara hangi görevlerin atandığı ve kadınlar ve LGBTİ+lar için toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan uluslararası sözleşmelerin nasıl ihlal edildiğinin görünür kılınması açısından önemli.

11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açıldığı için kısaca *İstanbul Sözleşmesi* olarak bilinen *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi*, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ayrımcılık biçimi ve insan hakları ihlali olarak tanımlayan ilk uluslararası bağlayıcı sözleşmedir. Koruma (*Protection*), Önleme (*Prevention*), Soruşturma (*Prosecution*) ve bütünleşik Politikalar (*integrated Policies*) olarak İngilizce'de 4Ps temelinde hazırlanan İstanbul Sözleşmesi'nin ayrımcılık ve şiddete maruz kalanlara dair kapsayıcılığı Madde 4 (3)'te şöyle tanımlanmıştır:

“Taraf Devletler bu Sözleşme'nin hükümlerinin, özellikle de mağdurun haklarını korumaya yönelik tedbirlerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya siyasi olmayan görüş, ulusal veya sosyal köken, ulusal azınlık ile ilişkilendirme, mülkiyet, soy, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, sakatlık, medeni hal, göçmen veya mülteci olma durumu ya da benzeri herhangi bir temelde ayırım gözetmeksizin uygulanmasını güvence altına alır.”⁵

İstanbul Sözleşmesi'ni kendisine öncülük eden uluslararası insan ve kadın hakları sözleşmelerinden ayıran en önemli özelliklerinden biri, ev içi şiddeti aile bağlarından bağımsız ve farklı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türleriyle birlikte tanımlamasıdır. Madde 3 (2)'ye göre “ev içi şiddet”, mağdur faille aynı haneyi paylaşırsa da paylaşmasa da aile veya hanede, eski veya şimdiki eşler ya da partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet anlamına gelir.”⁶ Bu tanıma bağlı olarak, İstanbul Sözleşmesi, her bir toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddet türü için kapsamlı koruma ve destek politikaları sunar. Örneğin, Madde 33 psikolojik şiddet, Madde 34 ısrarlı takip, Madde 35 fiziksel şiddet, Madde 36 tecavüz dahil cinsel şiddet, Madde 37 zorla evlilik ve Madde 42 sözde “namus” adına işlenen suçlar da dahil suçların kabul edilemez gerekçeleri.

Avrupa Konseyi'ne üye 47 ülke arasında Türkiye, Sözleşmeyi imzalayan (11 Mayıs 2011) ve yürürlüğe alan (14 Mart 2012) ilk ülke oldu. Ancak Türkiye, 20 Mart 2021'de yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin ardından, İstanbul Sözleşmesi'nin

eşcinselliği “normalleştirmek” için “manipüle edildiğini” ve “devletin aile değerleriyle” bağdaşmadığını iddia ederek 1 Temmuz 2021'de Sözleşmeden çekildi.⁷

Bu karar, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği tarafından “üzüntüyle” karşılanıp Avrupalı politikacılar birbiri ardına Türkiye'deki insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair endişelerini belirtse de Türkiye'nin uluslararası bağlayıcı bir sözleşmeden bir gecede çekilmesine dair herhangi bir politik ya da hukuki yaptırım uygulanmadı.⁸ Çünkü bugün Macaristan, Polonya, İtalya ve Almanya gibi AB ülkelerinde de yükselen muhafazakâr sağ politikalarından doğan anti-gender hareketleri bize gösteriyor ki İstanbul Sözleşmesi AB genelinde de tam kapsamlı uygulanmıyor. Dolayısıyla, Türkiye'nin Sözleşmeden çekilme kararı, kadınların ve LGBTİ+ların eşitlik talebinin AB çapında marjinalleştirilmesinde buzdağının görünen kısmı. Polonya'da LGBTİ+ ideolojisinden arındırılmış belediyelerin ilan edilmesi, Almanya'da kürtaja erişimin zorunlu danışmanlık seansından sonra sağlanması ya da Macaristan'da LGBTİ+ hakları üzerine bildiri dağıtımının yasaklanması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin Avrupa çapında saldırı altında olduğuna birkaç örnek. Bu sebeple, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının Avrupa Konseyi ve (15 Aralık 2021 tarihinde Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin dondurulduğu) AB tarafından herhangi bir yaptırım olmadan kabul edilmesi, diğer üye ülkelerin de kadına yönelik şiddetle mücadeleyi bireylerin kendi geleceklerini tayin etme hakları değil, aile odaklı politikalar çerçevesinde ele aldığını göstermektedir. Kadınların ve LGBTİ+ların özgürleşme hareketine karşın bu genel politik yaklaşım, İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye iç hukukuna uyarlanması çerçevesinde hazırlanan ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararına rağmen hâlâ yürürlükte olan 6284 sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*'un (heteronormatif olmayan kimlikleriyle birlikte) kadınları mı yoksa aileyi mi koruduğuna dair temel bir soruyu beraberinde getirir. Bu çerçevede, bu yazıda, “Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının 6284 sayılı Kanunun fiili uygulamasında politik ve hukuki etkileri nelerdir?” sorusuna 25. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı'nda yürütülen güncel tartışmalar doğrultusunda yanıt arayacağım.

Bu amaçla, ilk olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği talebine karşı geliştirilen aile odaklı devlet politikalarına dair Kurultayda gerçekleştirilen tebliğleri değerlendireceğim; daha sonra, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının Türkiye adalet sistemine yansımalarını Kurultayın ikinci günü katıldığım *Kadınların Adalete Erişiminin Önündeki Engellere Karşı Mücadele Yöntemleri* atölye çalışmasında paylaşılan deneyimler çerçevesinde tartışacağım ve son olarak, sağ-muhafazakâr politikalarda yükselen anti-gender hareketleri ve artan militarizm karşısında azınlıkların - Kürt kadın hareketinin, göçmen-mülteci-sığınmacı kadınların ve LGBTİ+ların - uğradığı toplumsal cinsiyete dayalı hak ihlallerini kesişimsel-kuir-feminist bakış açısıyla inceleyeceğim. Bu çerçevede, Kurultayda sunulan tebliğleri basılı materyallerden alıntılanarak destekleyeceğim. Ayrıca, sahada hak mücadelesi veren avukatlar ve sivil toplum temsilcileri ile akademide yürütülen toplumsal cinsiyet çalışmaları arasında gözlemlenen (hukuki bilgi ve deneyim ile teorik kavramlara dair) mesafeye istinaden, bu çalışmada, Kurultayda yapılan tartışmalar, tartışmalara temel olan kanunlar, devlet politikaları ve güncel hukuki vakaları aktaran ikincil kaynaklarla birlikte ele alınarak değerlendirilecektir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Talebine Karşı Aile Odaklı Politikalar

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülen *Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021* verileri, hane içinde karar alma mekanizmalarının incelendiği sorularda, hane içinde kadın-erkek arasındaki görev dağılımlarını gösterir. Buna göre:

“Hanede ortak karar verilen seçilmiş konular incelendiğinde, en yüksek oranın sırasıyla %94,7 ile tatil biçimi ve yeri konusunda, %94,2 ile ailece ev dışında yapılan yeme içme ve eğlence gibi etkinliklerde ve %93,3 ile akrabalarla ilişkilerde olduğu görüldü.

Hanede seçilmiş konularda tek başına karar veren fertler cinsiyete göre incelendiğinde, erkeklerin tek başına kadınlara göre daha fazla oranla karar verdiği konular %8,2 ile harcamaların önceliklendirilmesinde ve %2,9 ile tatil biçimi ve yeri konusunda olduğu görül-

dü. Kadınların erkeklere göre tek başına daha fazla oranla karar verdiği konuların ilk üçünün %27,7 ile evde ne pişirileceği/yeneceği konusunda, %14,7 ile günlük alışveriş konularında ve %11,7 ile çocukların kılık kıyafet gibi ihtiyaçları konusunda olduğu görüldü.”⁹

Bu verilere göre, kadınların hane içinde inisiyatif sahibi olduğu alanların, temelde, bakım odaklı olduğunu söyleyebiliriz. Aksu Bora'nın, ev işini görünmeyen emek olarak tartıştığı *Kadınların Sınıfı* kitabında belirttiği üzere “Kadınların gerçek deneyimleri ne olursa olsun, her şeyden önce birer “ev hanımı” olarak tasarlanmaları, bu tipin bir “ideal” olarak güç kazanması, her sınıftan kadının öznelliğinin kurulmasında son derece önemli bir etken oldu.”¹⁰ Sevi Bayraktar'ın “makbul annelik” ve “müstakbel vatandaşlık” kesişiminde ele aldığı üzere, aile bakımı, yıllardır kadınlara atanan bir görev:

“Kadınlar üzerinden aile politikaları yapmanın, bunun da bir aile-ulus analojisi içinde kutsal doğruluklar rejimince belirlenmiş bir takım değiştirilemez, bozulamaz pratiklerle gündeme getirilmesinin sıkıntılarını bu ülkede kadınlar nereden baksanız yüz elli yıldır deneyimliyor.”¹¹

İkinci dalga feminist literatürde ev içi görünmeyen emek olarak kendine yer bulan bakım kavramı, kadınlara biçilen eş-anne-kız çocuğu toplumsal cinsiyet rollerine odaklanarak tartışmaya açılmıştır:

“Feminist araştırmacılar, kapitalist ekonomik sistemde bakım emeğinin toplumun ve ekonomik ilişkilerin sürdürülmesindeki merkezi konumunu ve bunun yükünün nasıl eşitsiz bir şekilde kadına yüklendiğini vurguladılar. Ekonominin yalnızca ücretli yanlarına odaklanarak (geçimlik üretim ve ücretsiz bakım gibi) toplumsal yeniden üretim alanlarını yok sayan ve görünmezleştiren ana akım politik analizleri eleştiren feminist ekonomi politikacılara göre bakım vermek sağlıklı, üretken, öğrenme ve yaratma becerisine sahip bir emek gücünü (yeniden) üretiyordu.”¹²

Benzer şekilde, 1980lerden bu yana sosyal devlet politikalarının yerini alan rekabetçi neoliberal kapitalist ekonomiler, bakımı, her vatandaşın kendi

kendine sağlaması gereken bireysel bir meselesiymiş gibi yansıtılar. Öyle ki:

“Bu tür çağrılar, sahte bir öz disiplin anlayışının ve aldatıcı bir iyi ve sorumlu vatandaş fikrinin bir parçasıdır. Neoliberalizm altındaki ideal vatandaş özerk, girişimci ve sonsuz derecede dayanıklı, kendi kendine yeten ve aktif bir şekilde desteklenmesi refah devletinin parçalanmasını, demokratik kurumların ve sivil katılımın çözülmesini meşrulaştırmaya yardımcı olan bir figür. Bakımın bireye bağlı olduğu düşüncesi, ortak kırılma noktalarımızı ve birbirimize bağlılığımızı tanımayı reddetmekten kaynaklanıyor ve herkes için, ama özellikle de rutin olarak ‘işsizliği ve bağımlılığı’ tercih etmekle suçlanan refaha bağımlı olanlar için duygusuz ve umursamaz bir iklim yaratıyor.”¹³

Bu teorik çerçevede, bu bölüm, Kurultayın ilk günü sunulan ve Türkiye’deki aile odaklı devlet politikalarını kadınların özgürleşme hareketleri karşısında maruz kaldıkları yapısal ve kurumsal ataerkil şiddet perspektifinden irdeleyen tebliğleri inceliyor. İlk oturumda *Aile Odaklı Politikaların Sosyal Devletle İlişkisi* başlıklı bir tebliğ sunan siyaset bilimci Damla Eroğlu, neoliberal ekonomi politikalarının, aileyi, bakım odaklı görevlerle yeniden tanımladığını ve bakım görevini hane içinde kadına atadığını dile getirdi. Eroğlu, *Aile: Devletin Sağ Eli* başlıklı makalesinde, bu yeniden yapılandırmayı şöyle anlatıyor:

“Özellikle 1980 sonrasında neoliberalizmin yükselmesi, sosyal refah devletlerinin gerilemesi ile aile, sosyal politikanın taşeronu olarak, sosyal politikaların taşıyıcısı haline geldi ve merkezi uygulanma nesnesine dönüştü. Burada ikili cinsiyet sistemine dayalı, üreme merkezli, kadının ev işlerinin ve bakım emeğinin taşıyıcısı olarak hane içinde emeğin yeniden üretimini yüklediği bir yapıdan bahsediyoruz. Feministler aile kurumunun kadının emeği üzerine kurulu olduğunu, ailenin kadınlar üzerindeki eril tahakkümü sürdüren ve yeniden üreten bir yapı olduğunu dile getiriyor ve çeşitli açılardan bu kurumu eleştirerek dönüştürmeye çalışıyorlar. Kadınların en önemli görevinin annelik olduğu, cinselliğinin ve doğurganlığının yeniden düzenlendiği bu sosyal kurumsal yapı, aynı zamanda kadınların bed-

ni, emeği ve kimliği üzerinde ideolojik tahakküm olarak da somutlaşıyor.”¹⁴

Kurultayda anayasanın 2. Maddesi’ne göre Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu vurgulayan Eroğlu, sosyal devletlerde bakım görevinin aile bireylerinin üzerinden alındığını ve böylece vatandaşların bireysel yaşamlarının desteklendiğini belirtti. Başka bir ifadeyle, bakım kavramına dair aile odaklı devlet politikaları ile sosyal devlet politikaları arasındaki zıtlığın altını çizerek anayasanın ihlal edildiğine dikkat çekti. Ayrıca, devlet yöneticilerinin söylemleriyle AKP hükümetlerinin geliştirdiği politikaların örtüşmediğini de dile getiren Eroğlu, örnek olarak, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın üç çocuk ısrarına karşın “aynı haneden en fazla 2 çocuk için ekonomik destek”¹⁵ verildiğini söyledi. AKP’nin, kadınları, ideolojik aile yapısının hem kurucusu hem de savunucusu olarak yeniden konumlandığı aile odaklı devlet politikaları karşısında hem kadınların evlilik yaşının yükseldiğinin hem de doğum oranlarının düştüğünü belirten Eroğlu, ailenin politik yapısına dikkat çekerek bakım kavramının feministleştirilmesinin gerektiğinin altını çizdi.

Hane içi bakım kavramından yola çıkarak, aynı oturumda, sosyolog Nükhet Sirman, *Kadınların Şiddetten Uzaklaşma Süreçleri: Destekler ve Köstekler* başlıklı sunumunda Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı için hazırladıkları *Kadına Yönelik Şiddet: Kadınların Deneyimleri, Kurumlar ve Mecralar* raporunun bulgularını paylaştı. Raporda belirtildiği üzere, “Araştırma, şiddetle mücadelede farklı güzergahlar ve bu güzergahları oluşturan kavramlar, pratikler ve aktörleri tespit etmiştir.”¹⁶ Eşik, bu araştırma çerçevesinde, “kadınların yaşadıkları şiddete karşı ne zaman ve nasıl harekete geçtiklerini, şiddet içindeki hayatlarında nasıl dönüm noktaları yaşadıklarını, farkındalıklarının hangi güzergahlardan geçerek ortaya çıktığını anlamak için”¹⁷ kullanılan bir kavram olsa da Sirman, araştırmanın sonunda, kadınların takip ettikleri tekil bir güzergah tespit edemediklerini ifade etti. Raporda belirtildiği üzere, ailedeki destek ya da köstek mekanizmaları, kadınların şiddete karşı mücadelelerinde, özellikle resmî kurumlara başvurularında, etken bir rol oynuyor:

“Toplumumuzda bugün hâlâ en önemli destek ya da köstek kaynağı aile. Kadınları şiddetten

koruyacak sistematik kurumsal desteğin eksikliği kadınları aileye daha çok bağımlı hale getiriyor. Şiddet durumunda ailenin kadını desteklememesi ve yalnız bırakması kadınlara köstek olarak dönüyor. Kadınlar bazen kendilerini destekleyecek bir aile üyesi bulmak için çocuklarının yetişkinlik çağına ermesini bekliyorlar.”¹⁸

Benzer bir perspektiften, Kurultayın birinci günü öğleden sonra yapılan ikinci oturumunda söz alan sosyal hizmet uzmanı Hazal Hartavi de *Erkek Şiddetiyle Mücadelede Aile Odaklı / Aileci Politikaların Etkisi* başlıklı sunumuyla, Mor Çatı Kadın Sığınağı'na gelen kadınların aileleriyle yaşadıkları deneyimleri aktardı. Sığınağa başvuran her kadına öncelikle aileden yardım alabilecekleri birinin olup olmadığını sorduklarını belirten Hartavi, aile desteğinin erkek şiddetiyle mücadelede kadını güçlendirdiğini belirtti. Aynı oturumda, *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Aileci Politikalar Çocukları Nasıl Etkiliyor?* başlıklı bir sunum yapan Avukat Selmin Cansu Demir, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu *Türkiye'de Erkek Şiddetinin ve Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmalarının Çocuk Haklarına Etkisi* gölge raporundan örnekler sundu. Çocukların maruz kaldıkları ya da tanık oldukları şiddet deneyimleri sırasında ve sonrasında ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarına erişimlerinin değerlendirildiği raporda, Türkiye'deki düzenlemelerin çocukları ikincil şiddete maruz bıraktığı belirtiliyor:

“Çocuklar erkeklerin ev içinde uyguladığı şiddete doğrudan maruz kalabildiği gibi, annelerinin şiddet gördüğü ortamda bu şiddetin etkilerini de yaşarlar. Bununla beraber kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmalarının işleyişinde çocuğun üstün yararının gözlemlenmemesi, devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, mevzuattaki eksiklikler ve uygulamadan kaynaklanan keyfilik; çocukların ihtiyaçlarının sistem içinde görünür olmamasına ve çocukların ikincil mağduriyetler yaşamasına neden olmaktadır. Erkek şiddetinin kadınların hayatında yol açtığı olumsuz etkinin yoğunluğu, yapılan akademik çalışmalar ve sivil toplum faaliyetleri açısından da çocukları ikinci plana itmiş hatta görünmez kılmıştır.”¹⁹

Çocukların ancak cinsel istismara maruz kaldıklarında görünür olabildikleri; fiziksel ve psikolojik şiddetin “normalleştirilerek” yok sayıldığı ataerkil hukuk sisteminde, şiddet faili babaya karşı geçici velayet ve geçici nafaka gibi “kararların hızlıca verilmemesinin çocukların içinde bulunduğu belirsizlik durumunu daha da uzattığı tespit edilmiştir.”²⁰ Ayrıca, uzmanların belirttiği üzere “çocukların ev içinde şiddete maruz kaldıklarında yanlarında sorumlu bir yetişkin olmadan 6284 sayılı Kanun ve Çocuk Koruma Kanununda yer alan tedbir ve kararlar için kendi başlarına başvuru yapmalarının ve ihbarda bulunmalarının önünde bürokratik engeller”²¹ vardır ve bu sebeple çocuklar, erkek şiddetine karşı mücadelede annelerinin harekete geçmesini beklemek ya da onları harekete geçirmek zorunda bırakılmaktadır. Bu noktada, Mor Çatı'nın hazırladığı iki rapor arasında çocukların destek-köstek mekanizmalarındaki yerine dair bir paralellik de tespit edilmektedir.

Erkek şiddetiyle mücadelede ailenin politik yapısının yeniden ortaya çıkması bağlamında, Kurultayın birinci oturumunda *Popülist Aileci Politikalar ve Feminist Alternatif* başlıklı bir tebliğ sunan sosyolog Yakın Ertürk, herkesin ailesinin kişisel bir değeri olabileceğini ancak ailenin kutsallaştırılmaması gerektiğini belirttikten sonra ailenin içinde barındırdığı sorunları anlayabilmemiz için ailevi ilişkileri bireysel düzeyden soyutlamamız ve anne-baba / karı-koca arasındaki ilişkilerin toplumsal yapıdaki yerini tartışmamız gerektiğini vurguladı. Anti-gender hareketlerini medeniyetler arası bir hareket olarak değerlendiren Ertürk, bu bağlamda geliştirilen aile odaklı politikaların anneliği desteklediğini, kadınların bağımsızlaşabilmesi için *kadın dostu* politikalara ihtiyaç duyulduğunu söyledi. Oysa, Türkiye bağlamında, Damla Eroğlu'na göre “AKP hükümetleri hiçbir zaman kadın dostu hükümetler olmadı ama 2011 yılından itibaren kadınların haklarına ve varoluşlarına karşı yürüttüğü cinsiyetçi politikalar çok daha görünür hale geldi.”²² AKP hükümetlerinin bakım aylığı, çeyiz ve babaanne parası gibi sosyal yardımlar sunduğu sözde kadını destekleyen aile odaklı politikalarını Eroğlu şöyle değerlendiriyor:

“Kürtaj hakkının fiili olarak zorlaşması, Kadın Bakanlığı'nın Aile Bakanlığı'na dönüştürülmesi, nafaka hakkına yönelik sınırlandırıcı girişimler, TCK 103'te yapılmak istenen değişikliklerle

çocuk istismarı faillerine af tanınmaya çalışılması, Boşanma Komisyonu Raporu bunların sadece bir kısmı. 20 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararı ile İstanbul Sözleşmesi'nden çıkma girişimi ise kadınlara ve LGBTİ+'lara karşı başlatılan ve son yıllarda çok daha açıktan yürütülen bu saldırının son hamlesi oldu."²³

Bu noktada, LGBTİ+ları marjinalleştiren aile odaklı devlet politikalarının Kurultayda ayrı olarak tartışılmaması dikkat çekiciydi. Bu durum, LGBTİ+ derneklerinin temsilcileri tarafından da Kurultayın soru-cevap bölümünde söz alarak eleştirildi. Özellikle, Eylül 2022'de, "Büyük Aile Buluşması" adı altında Saraçhane'de LGBTİ+ karşıtı bir etkinlik düzenlenmişken, aile odaklı politikaların doğrudan saldırısına maruz kalanların mücadelesine yer vermemenin eksikliği, Türkiye'deki kuir-feminist hareketler açısından, Kurultayda hissedildi. Oysa LİSTAG (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, Interseks + Aileleri ve Yakınları Derneği)'nin sözde "Büyük Aile Buluşması"na dair sorduğu sorular, devletin aileyi nasıl tanımladığını tartışmak açısından oldukça önemli:

"Aileyi koruyacağız derken, kimin ailesini koruyor, kimin kime karşı yürüdüğünü düşünüyorsunuz? Bizler çocuklarımızı koşulsuz seyerek onlara aile içinde özgüven ve destek veriyorsak, eğitimlerini tamamlayıp, sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri için elimizden geleni yapıyorsak, hangi aile için çalışıyoruz? Konuştuğumuz "aile" aynı aile olmayabilir mi? Sizininki nasıl bir aile? Çocuklarınızın eşcinsel, trans olduğunu öğrendiğinizde onları evden mi kovuyorsunuz, evlatlıktan mı reddediyorsunuz, yoksa çözümü olmayan bir yolda onları şarlatan sözde hekimlere mi sürüklüyorsunuz, yoksa söylemeye dilimizin varmadığı başka şeyler mi yapıyorsunuz?"²⁴

Bu çerçevede, güncel aile odaklı politikalara göre, Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadelede önceliğin kadınların özgürleşmesi değil, devletin ön gördüğü "makbul ailenin korunması" olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddet, ailenin devlet yararına gelişmesine engel teşkil ettiğinde tanınmamaktadır. Örneğin, AKP hükümetlerine yakınlığıyla bilinen STKlardan KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), İstanbul Sözleşmesi'yle

ilgili yaptıkları açıklamada "[S]evgi göstermeyip şiddete başvurup bir tarafa zulmedilen bir ilişkide artık "aile"den bahsedemeyiz" demiştir.²⁵ Bu açıklamaya göre, aile, "devletine yararlı bireylerin" yetişeceği "sıcak bir yuva" olarak betimlenirken İstanbul Sözleşmesi cinsiyet ve cinsel kimliği fark etmeksizin herkese eşit hak vererek aileyi yeniden tanımlar. Başka bir ifadeyle, sağ-muhafazakâr politikaların İstanbul Sözleşmesi'ne dair en temel "aileyi yok ediyor" saldırısının kaynağı da Sözleşme'nin geleneksel aile (anne-baba) rollerine ek olarak bekar annelik-babalık, eşcinsel evlilik ve eşcinsel ebeveynlik haklarını tanımasıdır. Böylelikle, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine dayalı "kutsal aile" mitini yeniden üreten aile odaklı devlet politikalarıyla kuir-feminist özgürleşme hareketleri karşı karşıya gelir. Bu bağlamda, bir sonraki bölüm, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının 6284 sayılı Kanunun fiili uygulamasındaki politik ve hukuki etkilerini, Kurultayın ikinci gününde gerçekleştirilen atölye çalışmasına katılan avukatların, danışma merkezi çalışanlarının ve gönüllülerinin Aile Mahkemeleri'ne dair aktardıkları deneyimleri doğrultusunda tartışacak.

İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilme Kararının Türkiye Adalet Sistemine Yansımaları

Kurultayın ikinci günü, toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı noktalarını mercek altına alıp güncel durumu irdeleyen ve yürütülen grup tartışmalarından ortak talepler üretmeyi hedefleyen atölye çalışmalarına ayrılmıştı:

- 1 | Şiddetten uzaklaşırken aile ve aile odaklı politikaların etkisi: Sığınak deneyimleri (Yalnızca sığınak çalışanlarının katılımına açıktır.)
- 2 | Şiddetten uzaklaşırken aile ve aile odaklı politikaların etkisi: Dayanışma merkezi deneyimleri (Yalnızca dayanışma merkezi çalışanlarının katılımına açıktır.)
- 3 | Cinsel şiddetle mücadelede feminist yaklaşımımız ve politikamız.
- 4 | Türkiye'de erkek şiddetinin ve erkek şiddetiyle mücadele mekanizmalarının çocuklara etkileri.

- 5 | Kadınların adalete erişiminin önündeki engellere karşı mücadele yöntemleri.
- 6 | Devlet baskısı altında kadına karşı şiddetle mücadele etmenin yolları.
- 7 | Aileci politikalara karşı feminist mücadelemiz (Sadece feministlerin katılımına açıktır.)

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının adli sisteme nasıl yansıdığını öğrenmek amacıyla ben, beşinci atölyeye katıldım. 40'a yakın avukat, dayanışma merkezi çalışanı ve gönüllüsüyle birlikte yürütülen çalıştayda, katılımcılar deneyimlerini aktardılar, yaşadıkları adli sıkıntıları örneklerle paylaştılar ve hak ihlallerine karşı ortak mücadele yöntemlerini tartışarak taleplerini birlikte yazdılar. Atölyede altı sıklıkla çizilen en önemli konu, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının ardından 6284 sayılı Kanunun fiili uygulamasında yaşanan adli sorunlar oldu.

Uluslararası sözleşmelerin devletlerin iç hukukuna uyarlanması gerekliliği kapsamında, 8 Mart 2012'de TBMM'de kabul edilip 20 Mart 2012'de Resmî Gazetede yayımlandıktan sonra yürürlüğe giren, 6284 sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*²⁶, en yalın ifadesiyle, İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye'de uygulanma alanlarını belirler. İstanbul Sözleşmesi'nin bütün maddelerinden ziyade, ağırlıklı olarak, koruma ve yargılamaya dair hukuki usullerin yer aldığı 6284 sayılı Kanun, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararından sonra resmî olarak hâlâ yürürlüktedir. Ancak, atölye katılımcılarının belirttiği üzere, 6284 sayılı Kanunun fiili uygulamasında kolluk kuvvetleri ve yargı görevlilerinden kaynaklı sıkıntılar yaşanmaktadır. Hem kadın dayanışma merkezi çalışanlarının hem de avukatların belirttiği üzere şiddet mağduru kadınlar, şikâyet başvurusundan adli yardıma, tedbir kararlarından nafakaya uzanan koruma politikalarının farklı alanlarında hak ihlallerine maruz kalıyorlar. Bu da aslında, erkek şiddeti mağduru kadınların ataerkil yapısal şiddet karşısında ikincil mağduriyet yaşadığı anlamına geliyor. Bu çerçevede, bu bölüm, 6284 sayılı Kanun kapsamında devletin hangi alanlarda kadınları korumada yetersiz kaldığının değerlendirilmesini sunuyor.

Erkek şiddetiyle resmî mücadele, şüphesiz, şiddet faili hakkında suç duyurusunda bulunmakla başlı-

yor. Bu noktada başvuruyu alacak yargı görevlisi, failin T.C. kimlik numarasını ve ikamet adresini istiyor. Ancak kadınlar her zaman tanıdıkları, tanısalar bile T.C. kimlik numarasını ya da adresini bildikleri kişiler tarafından şiddete maruz bırakılmıyor. Yargı görevlilerinin savunması, kişinin doğru tespit edilmesi ve isim benzerliği vb. sebeplerle yanlış kişilerin suçlanmasını önlemek. Ancak bu noktada faili tespit etme görevi şiddet mağduru kadının değil, yine yargı yoluyla kolluk kuvvetlerinin olduğu göz ardı edilmektedir.

T.C. Anayasası'na göre tebligat, adli yargılama açısından büyük önem taşıyor. Adres belirsizliği sebebiyle yapılamayan tebligatlar yargılama sürecinin uzamasına sebep olduğu gibi şiddet mağduru kadını belirsizlik içerisinde bırakarak ikincil bir mağduriyet oluşturuyor. Öyle ki, bazı ev içi şiddet davalarında, fail kaçıp saklanır ve tebligat kendisine ulaştırılmadığı için yargılama süreci başlamadığından şiddet mağduru kadın gerekli maddi ve manevi destek mekanizmalarına erişemez. Bu durumu bertaraf etmek için, atölyede avukatlar tarafından belirtildiği üzere, "Muhatabın adres kayıt sisteminde yerleşim yeri adresinin bulunmaması ve adresin meçhul olması ilanen tebligat yapılmasına yol açmaktadır. İlanen tebligat ise, yargılama giderlerini artırmakta ve zaman kaybına yol açmaktadır."²⁷ Bu noktada, atölye katılımcıları tarafından, yargılama giderlerini karşılamamanın şiddet mağduru kadınlar için başlı başına bir sorun olduğu belirtildi ve adli yardıma erişimde yaşanan sıkıntılar paylaşıldı.

Adli yardım, avukat masraflarını ve yargılama giderlerini karşılayacak maddi imkânı bulunmayanlar için devlet tarafından verilen bir kamu hizmeti. Ancak belli koşullar altında. Öncelikle, muhtarlıktan ihtiyaç sahibi belgesi çıkartılması gerekiyor. Atölye katılımcıları, şiddet mağduru kadınların daha bu noktada hak ihlalleriyle karşılaştıklarını ve muhtarların bu hizmeti sadece "partili" vatandaşlara ya da tanıdıklarına sağladıklarına şahit olduklarını dile getirdi. Barolar tarafından sunulan adli yardım hizmeti sadece ücretsiz avukatlık sağlarken şiddet mağduru kadınların yargılama giderlerinden muaf olabilmeleri için mutlaka (dava açılmadan önce ya da dava sürerken) mahkemeye başvurmaları gerekiyor. Bu başvuru da birçok belgenin farklı devlet kurumlarından tedarik edi-

lerek şiddet mağduru kadının adli yardıma ihtiyacı olduğunu kanıtlama zorunluluğunu içeriyor. Bu belgeler arasında, örneğin, “başvurucunun üzerine kayıtlı taşınır ve taşınmaz mal bilgileri, başvurucunun aylık kazancı, ailevi durumu, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı vb.”²⁸ yer alıyor. Adli yardım talebi baro tarafından onaylanan kişi bir de taahhütname imzalamak zorunda:

“Başvurucudan, işin sonunda maddi bir yarar elde etmesi halinde, avukata ödenen para ile elde edilecek maddi yararın %5’ini baroya ödeyeceğine; adli yardım isteminin haksız olduğunun sonradan anlaşılması halinde, görevlendirilen avukata ödenen ücretin iki katı ve yapılmış masrafları yasal faizleri ile geri vereceğine ilişkin taahhütname alınır.”²⁹

Mahkemeye yapılan başvuruda talebin kısmen ya da tamamen kabul edilmesi halinde “adli yardım hükmün kesinleşmesine kadar devam eder. Adli yardımdan yararlanan kişi için mahkemenin talebi üzerine baro tarafından görevlendirilen avukatın ücreti, yargılama gideri olarak Hazineden ödenir.”³⁰ Adli yardıma erişim hakkı tartışmalarında atölye katılımcıları tarafından, ısrarla, şiddet mağduru kadının üzerine kayıtlı mal olsa bile bu varlıkları hızlıca nakit paraya çeviremediği ve dolayısıyla masrafları karşılayacak gerekli maddi olanağa sahip olmadıkları durumlar vurgulandı.

Atölyede, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı sonrasında şiddet mağduru kadınların, tedbir kararlarının çıkartılması bağlamında, yargı sisteminde, çok daha fazla ataerkil yapısal şiddete maruz kaldıkları en çok dile getirilen hususlardan bir diğerydi. 6284 sayılı Kanun Madde 8 (Tedbir kararının verilmesi, tebliği ve gizlilik)’e göre:

“(1) Tedbir kararı, ilgilinin talebi, Bakanlık veya kolluk görevlileri ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine verilir. Tedbir kararları en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yer hâkiminden, mülkî amirden ya da kolluk biriminden talep edilebilir.

(2) Tedbir kararı ilk defasında en çok altı ay için verilebilir. Ancak şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin devam edeceğinin anlaşıldığı hâllerde, resen, korunan kişinin ya da

Bakanlık veya kolluk görevlilerinin talebi üzerine tedbirlerin süresinin veya şeklinin değiştirilmesine, bu tedbirlerin kaldırılmasına veya aynen devam etmesine karar verilebilir.

(3) Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir. Bu kararın verilmesi, bu Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez.”³¹

Avukatlar, tedbir kararlarının çoğunlukla en alt sınırdan (on beş gün) verildiğini ve kararın ihlal edilmesi durumunda şiddet failinin gerekli şekilde cezalandırılmadığını özellikle belirtti. Örneğin, tedbir kararı kapsamında şiddet failine takılması gereken elektronik kelepçelerin geciktirildiği ve failin kelepçe takmadığı için şiddet mağduru kadının can güvenliğinin tam olarak sağlanmadığı aktarıldı. Duruma itiraz eden avukatlara farklı illerde ama birbirine benzer şekilde “boşta elektronik kelepçe yok, birinden çıkarılmasını bekliyoruz” yanıtı verildiği aktarıldı. Ayrıca, on beş günlük tedbir kararının şiddet mağduru kadının kendine korunaklı bir yer bulması için yeterli olmadığı ve bu sebeple kadının tedbir kararının uzatılması için tekrar tekrar başvuru yapmak zorunda bırakılmasının ikincil mağduriyet yarattığı dile getirildi. Mahkemelerin, tedbir kararını, Türkiye İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmeden önce sıklıkla en üst sınırdan (altı ay) verdiği hatırlatıldı.

Ayrıca, Sözleşmeden çekilme kararının etkilendiği diğer hukuki noktalar arasında zorlama hapis cezası, gizlilik kararı ve kolluk kuvvetlerinin mağdurun can güvenliğini sağlamaması olduğu vurgulandı. 6284 sayılı Kanun Madde 8’e göre:

“(5) Tedbir kararının tefhim ve tebliğ işlemlerinde, tedbir kararına aykırılık hâlinde şiddet uygulayan hakkında zorlama hapsinin uygulanacağı ihtar yapılır.

(6) Gerekli bulunması hâlinde, tedbir kararı ile birlikte talep üzerine veya resen, korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmi kayıtlarda gizli tutulur. Yapılacak tebligatlara ilişkin

ayrı bir adres tespit edilir. Bu bilgileri hukuka aykırı olarak başkasına veren, ifşa eden veya açıklayan kişi hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri uygulanır.

(7) Talep hâlinde ilgililere kişisel eşya ve belgelerin kolluk marifetiyle teslimi sağlanır.”³²

Atölye çalışmasında, uzaklaştırma kararına uymayan şiddet failinin yine en alt sınırla (üç gün) cezalandırıldığı ve bunun kadınların can güvenliğini sağlamak açısından caydırıcı olmadığı belirtildi. Ayrıca, kolluk kuvvetlerinin uzaklaştırma kararlarının ihlal edilmesi durumunda yavaş hareket ettiği ve farklı illerde farklı uygulamalar olduğu vaka paylaşımlarında ortaya çıktı. Örneğin, Karadeniz'de bir ilde, uzaklaştırma kararı olan bir koca, karısını oğlunun telefonundan arayıp kendisiyle karakolda buluşursa boşanacağını söylüyor. Kadın, polise gidip kocasının onunla iletişime geçtiğine dair şikâyetle bulunuyor ve eve geri dönmek için kolluk kuvvetlerinden koruma talep ediyor. Polis, kadına, geldiği gibi gidebileceğini söylediğinde karakolu terk etmiyor ve yerel kadın dayanışma merkezini arayarak destek istiyor. Dayanışma merkezi çalışanları yerel yönetime ulaşip durumu aktarınca polis “yukarılardan” gelen görev bilgisiyle kadına eşlik ediyor.

Öte yandan, gizlilik kararının da şiddet mağduru kadınların adres beyan etmek zorunda oldukları işlemlerde ikincil mağduriyete sebep olduğu aktarıldı. Örneğin, resmi dairede işlem yaptırırken ya da yeni bir işe girerken kadınların gizlilik kararlarının tanınmadığı ve ısrarla adreslerini paylaşmaları istendiği dile getirildi. Bu da şüphesiz şiddet mağduru kadınların işlemlerini yaptırılmayarak yeniden mağdur edilmesi anlamına geliyor. Ayrıca avukatlar, yargı görevlilerinin de gizlilik kararını ihlal ettiği durumlar yaşandığını belirtti. Örneğin, bir avukat, cinsel istismara maruz kalan ve ailesiyle yaşayan bir müvekkilini “gizlilik kararın var, tebligatların benim avukatlık büroma gelmesi gerekiyor ama adresine gönderilmeyeceğine dair sana garanti veremem” şeklinde bilgilendirdiğini paylaştı. Buna bağlı olarak, atölyede, gizlilik kararı bulunan bütün şiddet mağduru kadınların Adalet Bakanlığı tarafından belirlenecek ortak bir adrese kayıtlı gösterilerek korunabileceğine dair öneriler de tartışıldı. Çünkü mağdur, zorunluluk halinde bir

tanıdığı adresini paylaşırsa, o adreste bulunan kişi ya da kişileri de tehdit altında bırakıyor.

Bununla birlikte, bu noktada, gizlilik kararı olan ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) Konukevinde kalan kadınların yaşadıkları güvenlik problemleri paylaşıldı. ŞÖNİMLER, ilk kez, 6284 sayılı Kanun Madde 14 (Merkezlerin Kurulması, Destek Hizmetleri ve Kurumlararası Koordinasyon Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin Kurulması)'nda planlanmıştır:

“(1) Bakanlık, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenen, şiddet önleme ve izleme merkezleri kurar.

(2) Kurulan merkezler şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetler verilir.”³³

Mor Çatı'nın Ocak 2022'de yayınladığı *Erkek Şiddetiyle Mücadelede Koordinasyona İlişkin İzleme Raporu'nda* paylaştığı üzere:

“25 Kasım 2012'de 14 pilot ilde hizmet sağlamaya başlayan ŞÖNİM'lerin işleyişine ilişkin 5 Ocak 2013'te çıkan Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik'te bazı detaylar paylaşılmış, ŞÖNİM'lerin işleyişine ilişkin yönetmelik ise pilot çalışma başladıktan uzun süre sonra, 17 Mart 2016'da yürürlüğe girmiştir.”³⁴

İstanbul Sözleşmesi Madde 10 (Koordinasyon) ve Madde 23 (Sığınaklar)'ın ön gördüğü üzere planlanması gereken ŞÖNİM'lerde, atölye katılımcılarının belirttiği üzere, sadece şiddet mağduru kadınlar değil, barınma sorunu yaşayan vatandaşlar da ikamet etmektedir. Barınma amacıyla gidenlerin sığınak dışındakilerle ilişkileri devam ediyor ve bu durum, gizlilik kararı olan şiddet mağduru kadınların adreslerinin ifşa olmasına neden oluyor. Öte yandan, aynı raporda Mor Çatı, ŞÖNİM'lerin şiddet mağduru kadınlar için tam kapsamlı koruma sağlamadığı diğer temel noktaları şöyle aktarıyor:

“Her ne kadar erkek şiddetiyle mücadelede en kapsamlı sosyal hizmeti sağlayacak kurum ŞÖNİM ise de kadınların ŞÖNİM'lere danışmanlık, rehberlik, yönlendirme, ruhsal destek, hukuki destek vs. nedenlerle başvurmadıkları, hatta çoğunlukla kurumun varlığından dahi haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Fiili olarak sığınak kabulleri kolluk kuvvetleri tarafından yapıldığı için ve kadınlar ŞÖNİM'i arasalar bile yeniden kolluğa yönlendirildikleri için acil durumlarda kadınları sığınağa gitmeleri için ŞÖNİM'e yönlendirmek onların yaşadıklarını tekrar tekrar anlatmalarına neden olmaktadır; bu nedenle tercih edilmemektedir.”³⁵

Gizlilik kararı kapsamında yapılan deneyim paylaşımı ve vaka analizlerinde, farklı illerden gelen kadın dayanışma merkezi çalışanları, kadına yönelik şiddet davalarında mahkemenin bazen arabulucu atadığını ve kadının adresinin böylelikle ifşa olduğunu dile getirdiğinde, avukatlar bunun hukuka aykırı olduğunu açıkladı. 22.06.2012 tarihinde yürürlüğe giren *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabulucuk Kanunu* uyarınca:

“[A]rabulucuk, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf etme imkânı bulunan bir uyuşmazlığı, arabulucu sıfatına sahip olan bir kişiye gönüllü olarak götürmelerini, arabulucunun uyguladığı sistemli bir teknik sayesinde tarafların uyuşmazlık hakkında düşünmelerini, müzakeretmelerini ve tarafların iletişimi sağlayarak uyuşmazlığı çözmeyi amaçlayan alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir.”³⁶

Oysa, boşanmaya ancak mahkeme karar verebileceği için şiddet içeren evlilik ilişkisi arabuluculuk ile sona erdirilemez. Ayrıca, Arabuluculuk Kanunu Madde 1'de bu açık ve net bir şekilde hüküm altına alınmıştır: “(2) (...) Şu kadar ki, aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir.”³⁷ Benzer şekilde İstanbul Sözleşmesi Madde 48 (Zorunlu alternatif çatışma çözümü veya cezalandırma süreçlerinin yasaklanması) da toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve özellikle ev içi şiddet davalarında arabuluculuk süreçlerinin kaldırılmasını öngörür: “(1) Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin kapsamına giren bütün şiddet biçimleriyle ilgili olarak, arabuluculuk ve uzlaştırma da dâhil olmak üzere zorunlu alternatif çatışma çözüm süreç-

lerini yasaklamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.”³⁸

Öte yandan, arabuluculuk uygulamasının, mal rejiminin tasfiyesi, velayet ya da nafaka gibi konuların sulh ile çözülmesinde geçerli olabileceğine dair yanlış bir algı olduğunu belirten İstanbul Barosu, ev içi şiddet vakalarında boşanmanın kadına yönelik şiddeti her zaman sonlandırmadığının ve çocukların da bu durumundan etkilendiğinin altını çiziyor: “Dolayısıyla tedbir nafakasından şiddet faili babayla görüşmenin ayarlanmasına kadar bütün hususlar aile hukuku mahkemeleri tarafından değerlendirilip kadınların ve çocukların korunması göz önüne alınarak karara bağlanmalıdır.”³⁹

Bu bağlamda, atölye çalışmasında, aile mahkemelerinde yaşanan en temel yapısal sorunlardan birinin de nafaka kararları olduğu belirtildi. Özellikle, boşanma davalarının açılmasıyla birlikte belirlenmesi gereken tedbir nafaka kararlarının gecikmesinin, şiddet mağduru kadınların yine ikincil şiddete maruz kalmasına neden olduğu vurgulandı. Tedbir nafakası, *Türk Medeni Kanunu* (TMK)'da belirtildiği üzere, boşanma davasının açılmasıyla birlikte hâkim tarafından belirlenen geçici koruma önlemleri arasında yer alır. TMK Madde 169'a göre: “Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri re'sen alır.”⁴⁰ Benzer şekilde 6284 sayılı Kanun Madde 5 (Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları)'na göre: “(4) Şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir.”⁴¹ Bu bağlamda, atölye katılımcıları, tedbir nafakasının belirlenmesi için yasal sürenin sistematikleştirilmesi ve karar sürecinin hâkimlerin inisiyatifine bırakılmaması gerektiğinin altını çizdi.

Şiddet mağduru kadınlar, ev içi şiddete dayalı boşanma davalarında, hukuki bilgi eksikliği ya da avukatın doğru yönlendirmemesi sebebiyle de ihtiyaç duydukları maddi desteğe erişemiyor. Örneğin, kamuoyunda tedbir, iştirak ve yoksulluk gibi

farklı nafaka türleri sıklıkla birbirine karıştırılıyor. Yoksulluk nafakası, TMK Madde 175'e göre, "Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz"⁴² şeklinde tanımlanmıştır. İştirak nafakası, çocukların bakım ve eğitim giderlerini karşılama başlığı altında, TMK Madde 327'de şöyle açıklanmıştır:

"Çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderler ana ve baba tarafından karşılanır. Anne ve baba, yoksul oldukları veya çocuğun özel durumu olağanüstü harcamalar yapılmasını gerektirdiği takdirde ya da olağan dışı herhangi bir sebebin varlığı hâlinde, hâkimin izniyle çocuğun mallarından onun bakım ve eğitimine yetecek belli bir miktar sarf edebilirler."⁴³

Bu bağlamda, kamuoyunda yaratılan "süresiz nafaka mağdurları" algısı da gerçeği yansıtmamaktadır. TMK Madde 331'e göre, "Durumun değişmesi hâlinde hâkim, istem üzerine nafaka miktarını yeniden belirler veya nafakayı kaldırır."⁴⁴ Atölye katılımcıları, tedbir, yoksulluk ve iştirak nafaka kararlarının belirlenmesinde şiddet faillerinin adaleti yanılıcı "taktiklerinden" de bahsettiler. Örneğin, bir kadın dayanışma merkezi gönüllüsünün aktardığı üzere, Karadeniz'de küçük bir ilde varlıklı bir ailenin oğluna karşı açılan ev içi şiddete dayalı boşanma davasında, şiddet faili aile şirketindeki hisselerinden feragat edip kendini şirket çalışanı olarak göstermiş. Mahkemeye özel şoförüyle gelmesine ve şoförün boşanma davasında tanık olarak dinlenmesine rağmen mahkeme SGK'lı bir işçinin neden şoförü olduğunu sorgulamamış ve nafakayı alt sınırından bağlamış.

Atölye tartışmalarında en dikkat çekici konulardan biri adli yardım dosyalarına bakan avukatların kadın haklarına hâkim olmamaları ve bir kısmının adli yardım dosyalarını "gelir kapısı" olarak görmeleri üzerineydi. Kadın dayanışma merkezi çalışanları ve gönüllülerinin aktardığına göre, bazı avukatlar, daha fazla adli yardım dosyası alıp buna göre daha fazla gelir elde edebilmek için boşanma, velayet ve nafaka için ayrı davalar açılmasını şart koşuyorlarmış. Atölye çalışmasına katılan avukatlar bunun hukuksuz olduğunu, üç konunun da tek bir dilek-

çede toplanabileceğini belirtti. Ayrıca, bu avukatların acil bir şekilde kayıtlı oldukları barolara şikâyet edilmeleri gerektiğini vurgulayarak adli yardım davalarına bakan avukatların sadece kadın haklarını bilmelerinin yeterli olmadığı, aynı zamanda kadının olmaları ve hatta feminist bakış açısına sahip olmaları gerektiğinin altını çizdi. Şiddet mağduru kadınların, maruz kaldıkları şiddeti anlatırken ev içindeki kararları ya da davranışları sebebiyle herhangi bir şekilde yargılanmamalarının ve ikincil şiddetten korunmalarının ancak böyle mümkün olabileceği ısrarla dile getirildi. Benzer şekilde, aile mahkemelerine bakan hakimlerin de hem toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminden hem de sınavından geçmelerinin gerekliliği atölyede vurgulandı. Ayrıca, adli yardım davaları, eğer şiddet mağduru kadın ayrıca psikolojik destek almıyorsa, avukatlıkla danışmanlık arası bir yerde ilerliyor. Dava açmak ya da davada nasıl ilerleyeceği konusunda kararsız kalan şiddet mağduru kadınlar sıklıkla nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda avukatlarına danışıyorlar. Bu sebeple, atölyede, adli yardım davalarına bakan avukatlar için, devlet tarafından ücretsiz, psikolojik destek (süpervizyon) sağlanması gerektiği de gündeme getirildi.

Sonuç olarak, Kurultayın ikinci günü düzenlenen *Kadınların Adalete Erişiminin Önündeki Engellere Karşı Mücadele Yöntemleri* atölye çalışması, ev içi şiddete maruz kalan kadınların adli yargılamada kadına yönelik yapısal ve kurumsal ataerkil ayrımcılık ve şiddet sebebiyle hâlâ ikincil şiddete maruz kaldıklarını gösterdi. Deneyim aktarımlarında ve talepler tartışmalarında, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının şiddet mağduru kadınların adalete erişimini zorlaştırdığı belirtildi. Öyle ki 6284 sayılı Kanun hâlâ yürürlükte olmasına rağmen fiili uygulamada, kadın dayanışma merkezlerinin ve avukatların hakimlerin verdiği keyfi ve hukuksuz kararlar karşısında şiddet mağduru kadınları korumak için daimî mücadele vermek zorunda kaldıkları ısrarla vurgulandı. Bunun için etkili yöntemlerden birinin kanuna uygun hareket etmeyen hakim ve savcılar hakkında avukatların şikâyette bulunması olduğu konusunda hemfikir olundu. Atölye çalışmasında Kürt kadınlarının çatışma bölgelerinde maruz kaldığı sistematik şiddetin altı ayrıca çizildi. Özellikle, adli yardım talebi için gerekli belgelerin toplanmasında Kürt kadınlarının şehir merkezlerine erişimde zorluk yaşadığı

ya da şiddet faili aşiret üyesi olduğunda kadınların avukat bulmakta zorlandığı vurgulandı. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde, muhafazakâr devlet politikaları ekseninde yükselen anti-gender hareketleri ve artan militarizm, Kürt kadın hareketinin, göçmen-mülteci-sığınmacı kadın ve LGBTİ+ların maruz kaldığı kapatma ve yasaklama politikaları ekseninde – Kurultayda gündeme getirildiği haliyle – ele alınacak.

Muhafazakâr Politikalarda Yükselen Anti-Gender Hareketleri ve Artan Militarizm

Yoğunlaşan göç hareketleri, iklim krizi, savaşlar ve bunlara bağlı olarak artan ekonomik krizler, Avrupa genelinde sağ muhafazakâr politikaları yükseltti. Bu süreçte, “aileyi” yeniden “toplumun temeline” yerleştirmeyi hedefleyen sağcı muhafazakâr politikalara karşı en çok mücadele edenler kuir-feminist hareketler. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine geri dönme amacıyla başlatılan anti-gender hareketleri kadını ailenin kurucusu ve taşıyıcısı olarak konumlandırırken, *kendi geleceğini tayin etme* hakkının peşine düşen her bireyi marjinalleştiriyor. Bu çerçevede dini ve etnik azınlık gruplarına mensup kadınlar ile cinsiyet ve cinsel kimlikleri sebebiyle LGBTİ+lar toplumsal cinsiyet ve ırkçılık kesişiminde çoklu ayrımcılığa eşzamanlı maruz kalıyorlar. Bu bağlamda, bu bölüm, Kürt ve göçmen-sığınmacı-mülteci kadınları ve LGBTİ+ların hak temelli mücadelelerinde uğradıkları yapısal ve kurumsal ayrımcılık ve şiddetin Kurultayda nasıl değerlendirildiğini aktarıyor.

Kurultayın Diyarbakır’da ev sahipliğini üstlenen Rosa Kadın Derneği Başkanı Adalet Kaya, birinci gün gerçekleştirdiği Kurultay açılış konuşmasında, dünyada ve Türkiye’de artan militarizme değinerek Kürt kadın hareketinin bu politikalarından nasıl etkilendiğini şöyle ifade etti:

“Dünyada ve Türkiye’de, özellikle İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı üzerinden, kadınların haklarına ve kazanımlarına yönelik saldırıların arttığı bir dönemden geçtik geçiyoruz. Hazırladığımız ve kamuoyu ile paylaştığımız raporlar ve basına yansıyan haberlerden biliyoruz ki çok katmanlı bir şid-

det saldırısı altındayız ve yaşamlarımızın tüm alanlarında bu daralmayı hissediyoruz. Tüm saldırılar karşısında verdiğimiz mücadele, kadın derneklerini ve feministleri de kolluk ve yargının hedefi haline getirip, yargısal tacize maruz bırakıyor.”⁴⁵

Örneğin, 16 Mart 2022’de, Rosa Kadın Derneği çalışanları, evlerine yapılan baskınla gözaltına alınmıştı. İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi’nin hazırladığı *Diyarbakır’da 16.03.2022 Tarihinde Gözaltına Alınan 24 Kadının Yaşadığı Hak İhlalleri* raporunda belirtildiği üzere: “Yapılan ev baskınları ile devamındaki gözaltı ve cezaevine giriş sürecinin hukuka aykırı bir şekilde yürütüldüğü, insanlık onuruna aykırı muamelelerin yapıldığı buna maruz kalan kadınlarla yapılan görüşmeler ile açığa çıkarılmıştır.”⁴⁶ Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Merkezi Üyesi Öykü Çakmak hem gözaltına alınan kadınlara yönelik avukat kısıtlamasına hem de dosyaya getirilen gizlilik kararına itirazlarını şöyle açıklamıştı:

“Tamamen keyfi bir şekilde yurttaşların avukata erişimlerinin engellendiği bir uygulamayla karşı karşıyayız. Bu durumun kendisi tamamen hukuksuz. Avukat görüş kısıtlamasını kaldırmaya çalışıyoruz. Bu kadınların çoğu kadına yönelik şiddet dosyalarında ve kadına yönelik şiddete karşı birlikte mücadele ettiğimiz arkadaşlarımız, hepsi kadın hakları aktivisti. Hem kentte hem ülke genelinde kadınların sivil ve legal alanda yürüttüğü kadın çalışmalarının da kriminalize edilmeye çalışıldığını bir kez daha görüyoruz.”⁴⁷

Bununla ilgili olarak, Kurultayda basılı materyal halinde paylaşılan *HDP Demokratik Yerel Yönetimler Kadın Kurulu Raporu*, toplumsal cinsiyet eşitliği için bölgede çalışmalar yürüten Kürt kadın hareketi temsilcilerine yönelik artan militarizmin tarihini anlatıyor. Rapor, “19 Ağustos 2019 kayyum atamaları sonrasında eş başkanlık sistemi, kadın kazanımlarına dönük saldırılar ve belediyeler içerisindeki kadın çalışanlara uygulanan mobbingi kamuoyu ile paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır.”⁴⁸ Raporda belirtildiği üzere,

“Bulunduğu il ve ilçelerde kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele çalışmaları, kadın mücadelesi ekseninde geliştirmiş olduğumuz

farkındalık ve hizmetler illegalize edilerek durdurulmuştur. Kadın merkezlerinin ve sığınaklarının kapatılması, Kadın Politikaları Müdürlüğü çalışanlarının işten çıkarılması ya da görev yerlerinin değiştirilmesi gibi kararlarla kadın mücadelesinin ve kazanımlarının yerel yönetimlerle ilişkisi doğrudan bitirilmek istenmiştir.”⁴⁹

Sevgi Çifter, 2016 yılında yayınlanan *Kayımdan Sonra Kadınlar* başlıklı yazısında, OHAL bölgesinde yaşayan Kürt kadınlarının durumunu şöyle aktarıyor:

“Sözler buraya gelene kadar şuralardan geçmişti: ‘Biz erkek egemenliğine, bölgemizdeki aşiretlerin baskısına direnerek bugünlere geldik. 5 ayda 300 kadınla şiddet eğitimi yaptık. Sığınma evimiz var. Ancak OHAL’den sonra Kürt kadınlara yönelik cinsel şiddet ve baskıdan dolayı kadınlara ulaşmamız zorlaşıyor. Polis bize iş yapamazsın demiyor şu anda. Ama her gün 4 ayrı mahallede bomba patlıyor. Ankara, İstanbul, İzmir’de bomba patlarsa anında haber ama Kürt illerindeki bombaları kimse duymuyor. Biz hem erkek devletle hem toplumdaki erkeklerle mücadele ederken, bir de kayyım geldi.’”⁵⁰

2016’dan günümüze gelen sürede çıkarılan KHK’lar ve atanan kayyumlar sonucunda bölgedeki toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddetle mücadelenin tam kapsamlı sürdürülememesi *HDP Demokratik Yerel Yönetimler Kadın Kurulu Raporu*’nda şöyle değerlendiriliyor: “Kadın katliamları, şüpheli ölümlerin sayısı bilinmemektedir. İlgili STK’lar tarafından belli bir dönem izleme yapılamamış ve bu sayılar raporlanamamış, önlemeye dönük çalışmalar engellenmiştir.”⁵¹ Bu çerçevede Kurultaya katılan kadınlar da üçüncü gün yapılan oturumlarda Musa Orhan davasını gündeme getirdi. İpek Er’in yazdığı intihar mektubu sonucunda açılan davanın en kısa özetine göre:

“Siirt’te İpek Er’e tecavüz ettikten sonra intihara sürükleyerek yaşamını yitirmesine neden olan Uzman Çavuş Musa Orhan hakkında ‘Nitelikli cinsel saldırı’ suçundan açılan davanın karar duruşması, Siirt 1’inci Ağır Ceza Mahkemesi’nde görüldü. Görülen duruşmada, Orhan’a 10 yıl hapis cezası veren mahkeme, tutuksuz yargılanmasına karar verdi.”⁵²

Kurultayda, bölgede faaliyet yürüten avukat ve STK temsilcisi kadınlar, Musa Orhan’ın münferit bir vaka olmadığını, bir kadın cinayetinin üstünün daha örtüldüğünü beyan ettiler. *Diyarbakır Şiddetle Mücadele Ağı 2022 Yılı Raporu*’nda belirtildiği üzere: “İpek Er, Deniz Poyraz, Remziye Apaydın, Sakine Kültür, Firdevs Babat, Garibe Gezer, devlet eliyle yürütülen özel savaş politikaları sonucu hayatını kaybetmiş onlarca kadından sadece birkaçıdır.”⁵³ Öte yandan, Rosa Kadın Derneği temsilcileri, ısrarla, Kürt kadınlara yönelik ataerkil şiddetin bölgede uygulanan özel savaş politikalarının bir parçası olduğunun altını çiziyor:

“Üniformalılar tarafından yapıldığı zaman bunu [kadına yönelik şiddeti] saklayabilme olanakları çok daha güçlü oluyor. Özellikle genç kadınların bu anlamda cesaret edip gelmesi zorlaşıyor. Ama geldiği takdirde zaten buna çok ciddi anlamda karar vermiş kadınlar oluyor. Barolarla birlikte desteklememize rağmen yargı sürecince hâlâ önümüze engeller çıkabiliyor. Bu kadın buna cesaret ediyor, biz cesaret ediyoruz, bunu mahkemeye taşıyoruz; taşıdığımız takdirde de maalesef ki cezasızlık politikasıyla karşılaşılıyor.”⁵⁴

İpek Er’in avukatı İlyas Tarım’ın dava sürecini değerlendirdiği gazete röportajı da hukuksuzluğu benzer şekilde aktarıyor:

“Sanık Orhan hakkında en başta ciddi bir soruşturma yürütülmediğini hatırlatan Tarım, bu durumun Er’i intihara sürüklediğini söyledi. Er’in intiharının ardından oluşan kamuoyu baskısı üzerine Orhan hakkında tutuklama kararı verildiğini belirten Tarım, tutuklama kararını kaldıran üst mahkemenin “Rıza vardır” diyerek hüküm kurduğunu ve henüz başlamış yargılama aşamasında böylesi bir hükmün hukuksuz olduğunu ifade etti.”⁵⁵

Yine Kurultayda gündeme getirilen kadın ve LGB-Tİ+ aktivistlere yönelik polis şiddeti de artan militarizmle birlikte yükselen anti-genderhareketlerinin bir parçası olarak değerlendirildi. Özellikle, kadınların ve LGB-Tİ+ların gösteri ve yürüyüşlerini hukuka aykırı bir şekilde engellemeye çalışan yasaklar kapsamında yapılan toplu gözaltılar, gözaltı sırasında uygulanan fiziksel ve sözlü taciz ve sivil toplum temsilcilerine karşı tehdit, hapis cezası ve

derneklere açılan kapatma davaları sağcı muhafaza-kâr aile odaklı politikaların Türkiye’de kadınların özgürlüğünü ve kuir-feminist hareketleri nasıl etkisiz kılmayı amaçladığı tartışıldı. Bu tartışmalardan hemen 10 gün sonra, *25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü* kapsamında Taksim’de yapılacak gösterinin yasaklandığına dair yaptığı açıklamada Beyođlu Kaymakamlığı şöyle dedi:

“[T]oplumsal iç barışı tehdit edebileceği, etkinlikleri gerçekleştirecek grup/şahıslar ile vatandaşlarımız arasında sözlü ve fiziksel provokatif amaçlı olayların olabileceği, kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasının tehlikeye düşebileceği değerlendirilmektedir.”⁵⁶

Ertesi gün, “Taksim Tünel’e çıkan sokaklarda ve Karaköy’de yürüyüş gerçekleştirmek isteyen kadınlardan 216’sı gözaltına alındı. Gözaltında alınan kadınların tamamı serbest bırakılırken, 2 mülteci kadın ise Selimpaşa Geri Gönderme Merkezi’ne gönderildi ve haklarında sınır dışı kararı çıkarıldı.”⁵⁷ 25 Kasım Platformu, sosyal medyada yaptığı çağrıyla, 30 Kasım 2022’de, Çağlayan’da bulunan İstanbul Adliyesi’nde bir araya gelip suç duyurusunda bulundu. Platform bileşenlerinin ortak açıklamasında orantısız polis şiddeti şöyle vurgulandı:

“25 Kasım günü öğlen saatlerinden itibaren Beyođlu, Şişhane ve Karaköy polis tarafından abluka altına alındı. Metro kapatıldı, insanların seyahat hakkı engellendi. Bütün bu ablukaya rağmen Tünel’e çıkan sokaklarda, Şişhane’de, Galata’da ve Karaköy’de polis engelini aşır toplanan ve yürüyüş başlatan kadınlar polis tarafından çevrelenir darbedilerek gözaltına alındı. Gözaltı işlemi sırasında hiç bir uyarı yapılmadı, polis en başından itibaren hakaret ve taciz içeren sözlerle, kalkanla, tekme ve yumruklarla şiddet uygulayarak, bayılarak, kimimizin bacağını kırarak, kimimizi kan içinde bırakarak ve ters kelepçe yaparak bizleri gözaltına aldı. Gözaltılar sırasında bilinçli olarak ölüme veya sakat bırakmaya sebebiyet verebilecek kadar ağır darp, trans kadınlara dönük taciz ve transfobi, tutanaksız olarak telefonlara ve dijital aletlere el konulması, gözaltında çıplak arama dayatması, doktorların şiddete

maruz kalan arkadaşlarımızı muayene etmemesi, şikayetlerini kayıt altına almaması başta olmak üzere pek çok hak ihlali, daha birçok keyfi işlem ve işkence yöntemi uygulandı.”

Bu güncel vakalar, Kurultayda da ısrarla dile getirildiğı üzere, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararının kadınların ve LGBTİ+ların hak temelli mücadelelerini kısıtlanmasına yönelik olduğunu gösteriyor. Bu noktada, Kurultaya katılan LGBTİ+ların aile odaklı politika tartışmalarında kuir harekete odaklanan özel bir oturumun planlanmamış olmasına dair itirazlarını hatırlamak önemli. Aynı şekilde, dünyada yükselen anti-gender hareketlerinin ve artan militarizmin kesişiminde eşzamanlı çoklu ayrımcılık ve şiddete maruz kalan göçmen-sığınmacı-mülteci kadın ve LGBTİ+ların da Kurultayda özel bir oturumda değerlendirilmemiş olması, Türkiye’deki kadın hakları mücadelesinin ve feminist hareketlerin güncel politikalar karşısında kapsayıcılığı açısından dikkat çekici. Özellikle, T.C. vatandaşı olmayanların ŞÖNİM’lere kabul edilmemeleri ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’a başvurabilmeleri için maruz kaldıkları şiddeti belgeleme mecburiyetlerinin olması, dilini ve kanuni haklarını bilmedikleri bir ülkede ikamet eden şiddet mağduru göçmen-mülteci-sığınmacı kadın ve LGBTİ+ları yalnızlaştırıyor. Bu noktada, 25 Kasım’da gözaltına alınan ve haklarında sınır dışı kararı çıkartılan mültecilerin, feminist örgütlerin yaptıkları dayanışma çağrıları ve avukatların hukuki itirazları sonucunda geri gönderme merkezinden çıkartılmaları, bu alanda ihtiyaç duyulan ortak mücadelenin önemini göstermektedir.

Avukatlar, kadın da(ya)nışma merkezi çalışanları ve gönüllerinin Kurultay oturumlarında ve atölye çalışmalarındaki paylaşımlarının sonucunda, Türkiye kadın, feminist ve LGBTİ+ hareketlerinin maruz kaldığı yapısal ve kurumsal ayrımcılık ve şiddet karşısında uluslararası anlaşmalar ve bu anlaşmaların fiili uygulamalarına dair bağımsız ve düzenli izlemelerin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, bir sonraki ve son bölüm, *Kurultay Sonuç Bildirgesi*’ni yazmak üzere düzenlenen üçüncü ve son oturumdaki atölye sonuçlarının tartışılması özetlenecek ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hususunda hem ulusal hem de ulus ötesi politikaların önemi AB-Türkiye ilişkileri bağlamında değerlendirilecektir.

Sonuç: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Tehdit Eden “Vatan, Millet, Devlet ve Aile”

12-14 Kasım tarihleri arasında, Rosa Kadın Derneği'nin ev sahipliğiyle Diyarbakır'da düzenlenen 25. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı'nda yapılan tartışmalar sonucunda kaleme alınan ve Kurultay bileşenlerinin ortak imzasıyla yayınlanan *Kurultay Sonuç Bildirgesi*'nde belirtildiği üzere:

“Bu yıl uzun bir süredir mevcut kazanımlarımıza ve haklarımıza yapılan saldırılar ile beraber, İstanbul Sözleşmesi'nden Türkiye'nin imzasını çekmesi sonrası toplumsal cinsiyet eşitliğinden gittikçe uzaklaşan ve yerine aile odaklı/aileci politikaları getiren yaklaşımı ve bu politikaların kadına yönelik erkek şiddeti ile mücadelemizi güçsüz kılan yanlarını değerlendirdik.”⁵⁸

Bu yazının birinci bölümünde tartışıldığı üzere, Kurultayın birinci günü aile odaklı politikaları kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet bağlamında ele alan sunumlar ve bu sunumlar ekseninde kadınları özgürleştirici politikalara dair tartışmalar yapıldı. Bu oturumlardaki paylaşımlar ve fikir alışverişlerinin Kurultay Sonuç Bildirgesinde özetlendiği haliyle:

“Aileci politikaların sosyal politikalar üzerindeki etkisinin, kadınların şiddetten uzaklaşma mücadelelerinde ve çocukların korunmasında önemli bir engel oluşturduğunu görüyoruz. Yoksullukla mücadeleyi kadınların üstüne yükleyen devlet politikaları, kadınlara sosyal yardımları sadaka dağıtır gibi veriyor. Kadınlar yoksullukla cebelleşirken bir diğer yandan ev işleri ve bakım yüküyle baş etmek zorunda kalıyor. Şiddetten uzakta kendi hayatlarını kurmak için ihtiyaç duydukları kaynaklara erişemiyorlar.”⁵⁹

Kadınların adalete erişiminin önündeki engeller, bu yazının ikinci bölümünde aktarıldığı üzere, Kurultayın ikinci günü düzenlenen 5. Atölye çalışmasında detaylı irdelenerek bunlara karşın mücadele yöntemleri birlikte tartışıldı. Adli yardıma erişimde yaşanan yapısal engeller, aile odaklı politikaların aile mahkemelerinde boşanma, nafaka ve velayet

davalarında görünen toplumsal etkileri, 6284 sayılı Kanuna uygun koruma ve tedbir kararlarının uygulanmasında yaşanan yapısal sorunlar ve cezasızlık atölyede ele alınan temel konulardı. Şiddet mağduru kadınların adalete erişimde yaşadıkları ikincil hak ihlallerine engel olmak için en etkili mücadelenin hâkim ve savcılarının Kanuna uygun olmayan tavır ve kararları doğrultusunda şikâyet edilmesi olduğu belirtildi. 6284 sayılı Kanunun fiili uygulamasında yaşanan yapısal sorunların Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının ardından arttığı, atölye tartışmalarında özellikle vurgulandı. Bu bağlamda, kolluk kuvvetlerinin ve yargı görevlilerinin İstanbul Sözleşmesi'ni yeterince bilmediklerini ve bu sebeple, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkan sağcı muhafazakârların manipülasyonuna maruz kaldıkları gözlemlendi. Örneğin, savcı ve hakimlerin soruşturma başlatmak için kesin delil talep etmesi, kamuoyunda yaratılan “kadının beyanı esas alınarak erkek evinden uzaklaştırılıyor ve böylelikle bireyin masumiyet karinesi ihlal ediliyor” algısının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkanların bu asılsız “kadının bir lâfiyla adamı uzaklaştırdılar” algısını yaratmaları tesadüf değil. Bilinçli bir şekilde oluşturulan “İstanbul Sözleşmesi aileyi yok ediyor” algısının temelinde, kadınlara ve LG-BTİ+lara yönelik ayrımcılık ve şiddetin yapısal ve kurumsal olarak meşrulaştırılması ve “nasıl olsa cezasız kalacak” düşüncesiyle de şiddete maruz kalanların adalete başvurmalarının engellenmesi yer alıyor. Oysa şiddete maruz kalanın beyanını esas almak, şikâyeti olduğu gibi kabul etmek değil; şiddet faili olduğuna dair şikâyet edilen kişi hakkında soruşturma başlatmak ve mağduru korumasına dair tedbir kararlarının alınması demek. Bu noktada, İstanbul Sözleşmesi'ni tanıtmaya ve bilgilendirme görevinin Türkiye kadın, feminist ve LG-BTİ+ hareketlerinin üstlendiğini ve Sözleşmenin Türkiye'de yürürlükte olduğu 10 yıl boyunca devlet tarafından tam kapsamlı uygulanmadığı; Madde 13 (farkındalık yaratma), Madde 14 (Eğitim) ve Madde 15 (uzmanların eğitimi)'nin toplumun ihtiyaç duyduğu şekliyle Madde 17 (özel sektör ve medyanın katılımı)'yla birlikte gerçekleştirilmediği de gözlenmiş oluyor.

Kurultayın üçüncü ve son günü, atölye çalışmalarının özet sunumlarıyla birlikte taleplerin ortaklaştırıldığı son oturum da kadınların ve LG-BTİ+lara

maruz kaldıkları erkek şiddetin toplumsal ve yapısal ataerkil şiddetle nasıl iç içe geçtiğini gösterdi. 1. ve 2. Atölye çalışmaları (Şiddetten uzaklaşırken aile ve aile odaklı politikaların etkisi - 1. atölye Sığınak çalışanları ve 2. atölye dayanışma merkezi çalışanları için), Kurultaya katılan sığınak çalışanlarının tartışmaya elverişli sayıda olmaması nedeniyle birleştirildi. Kurultay Sekreteryası, bu noktada, sığınak çalışanlarından başvuruların olduğunu ancak “bütçe yok” denilerek katılımlarının merkezi ve yerel yönetimler tarafından desteklenmediğini vurgulayarak, bu tutumun da kadın ve LGBTİ+ hareketlerine karşı aile odaklı politikalar bağlamında belli bir anlam taşıdığına altını çizdi. 3. Atölye (Cinsel şiddetle mücadelede feminist yaklaşımımız ve politikamız) tartışmalarının en belirgin bulgusu, cinsellikle ilgili tabular ve cinsel şiddetten konuşabilmek için önce cinsellik hakkında konuşabilmemiz gerektiği oldu. Cinsel şiddet mağdurlarının, özellikle LGBTİ+ların, şikâyet başvurularında toplumsal ve yapısal yargılamalar aracılığıyla ikincil şiddete maruz kaldıkları belirtildi. Bu bağlamda, kadınların ve LGBTİ+ların marjinalleştirilmeden ve etiketlenmeden (delil toplama ve cinsel şiddeti belgeleme konularında) destek alabilecekleri merkezlerin nasıl kurulabileceği tartışıldı. Yurtdışından örnekler paylaşarak, baro avukatlarının arasında oluşturulduğu gibi, kadınları ve LGBTİ+ları destekleyen doktorlar ağının kurulması öneri olarak sunuldu. 4. Atölye (Türkiye’de erkek şiddetinin ve erkek şiddetiyle mücadele mekanizmalarının çocuklara etkileri) değerlendirmelerinde öne çıkan nokta, çocuk istismarının önlenmesiyle birlikte ev içi şiddete maruz kalan ya da tanık olan çocukların da koruma altına alınmasıydı. Nafaka, velayet ve şiddet faili babayla görüşme hakkı bağlamında 6284 sayılı Kanunun uygulanmasının önemi yeniden belirtildi. 5. Atölye (Kadınların adalete erişiminin önündeki engellere karşı mücadele yöntemleri) özet sunumunda katılımcılar, adli yardım konusunun önemine yeniden dikkat çekerek maddi gücü olmadığı için adli şikâyetle bulunamayan kadınların durumunu vurguladı. 6. Atölye (Devlet baskısı altında kadına karşı şiddetle mücadele etmenin yolları) ve 7. Atölye (Aileci politikalara karşı feminist mücadelemiz) tartışmalarının sonuç bildirisinde talep olarak özetlendiği haliyle:

“Devletin aileyi koruma adı altında kadınları ve LGBTİ+ları hedef gösteren, 6284 sayılı

Kanunun uygulanmasının önüne geçen, yasa-yı uygulamaktan sorumlu kamu aktörlerinin kanaatini kadınlar aleyhine etkileyen, şiddeti meşrulaştıran politika ve söylemlere, kadın ve LGBTİ+ örgütlenmelerine yönelik polis ve yargı tacizine, çıplak arama gibi şiddet ve tutuklamalara son verilmeli.”⁶⁰

Bu çerçevede, bu yazının üçüncü bölümünde, sağ muhafazakâr politikalarda yükselen anti-gender hareketleri artan militarizmle birlikte ele alınarak önce, Kürt kadın hareketinin uğradığı hak ihlalleri hazırlanan veri raporları bağlamında değerlendirildi ve daha sonra, ırkçılık ve cinsiyetçilik kesişiminde çoklu ayrımcılık ve şiddete eşzamanlı maruz kalan göçmen-mülteci-sığınmacı kadın ve LGBTİ+ların durumuna değinildi. Kurultayda erkek şiddetini kesişimsellik bağlamında ele alan bir oturum ya da atölye olmadığı için marjinalleştirilmiş gruplara mensup kadın ve LGBTİ+ların şiddet deneyimlerine odaklanan güncel bir tartışma yapılmadı.

Bitirirken, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararının kadına yönelik erkek şiddetinin daha da arttırdığı Kurultayda sıklıkla vurgulandı. Kurultay Sonuç Bildirgesi, kadınlara ve LGBTİ+lara yönelik şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair talepleri bir kez daha gözler önüne serdi. Ancak, kadınların ve LGBTİ+ların asıl tartışması gerekenin hukuki ve politik yaptırımların nasıl sağlanacağı olduğunu düşünüyorum. Yaptırımlar hem ulusal hem de ulus ötesi politikalar açısından ele alınmalı. Örneğin, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararının AB-Türkiye ilişkilerini nasıl etkilediği, etkileyip etkilemediği ya da etkilemediyse neden etkilemediği AB çapında da yükselen anti-gender hareketleri ve artan militarizm etrafında tartışılmalı. Mor Çatı, 28 Kasım 2022’de Strazburg’da, Opuz Grup Davaları’nın izlenmesine dair hazırladıkları raporu Avrupa Komisyonu Bakanlar Kurulu’na sundu ve cevaben Komisyon Türkiye’ye yine tavsiyelerde bulundu:

“Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu 9 Aralık’ta açıkladığı tavsiyelerinde Türkiye’ye İstanbul Sözleşmesi’nden çıkma kararını geri almasını güçlü bir şekilde tavsiye etti. (...) Devletin kadın örgütleri ile iş birliği içinde çalışması konusunda verdiği tavsiyeyi tekrar etti.”⁶¹

Oysa Türkiye'deki kadınların, çocukların ve LGB-Tİ+ların toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddete karşı tam kapsamlı koruma için tavsiyeden daha etkin AB politikalarına ihtiyacı var. Başka bir ifadeyle, AB-Türkiye ilişkileri bağlamında yürütülen projelerde, üyelik müzakerelerinin dondurulmasından bağımsız her türlü iş birliğinde, toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ivedilikle yeniden yapılandırılmalı – özellikle, adına “AB-Türkiye Mülteci Anlaşması” denilen müktesebat yüzünden keşimsel perspektiften ataerkil ayrımcılık ve şiddete maruz kalanlar acil koruma altına alınmalı. Bu bağlamda, muhafazakâr aile değerlerinin AKP ideolojisi ve pratiğindeki yerini inceleyen antropolog Deniz Kandiyoti'nin tespitleri, ulus ötesi politikalar hakkında bize daha geniş bir perspektif sunuyor. Kandiyoti'ye göre aile, AKP politikalarında en az üç hayati alanda yer alıyor: “Birincisi, toplumsal cinsiyeti bir farklılık işareti olarak ayrıcalıklı kılarak otantik milli “biz” ile “gayri-milli” “onlar”ı karşı karşıya getiren popülist söylemin desteklenmesinde; ikincisi, neoliberal refah ile istihdam politikaları arasındaki mantık evliliği ve (neo)-muhafazakâr ailecilik içinde; ve sonuncusu, şiddetin ‘normalleştirilmesi’ne dair gündelik siyasi söylem ve uygulamalarda.”⁶² Dolayısıyla, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının aslında iddia edildiği gibi “kültürel” sebeplerle olmadığı ve benzer aile odaklı politikalara sahip AB devlet yönetimleri için de bir ihtimal olduğu söylenebilir.

Bu açıdan bakıldığında, AB'nin İstanbul Sözleşmesi'ni 2017 yılında imzalaması ancak hâlâ müktesebatının bir parçası haline getirmemesinin arkasında yatan sebebin de ataerkil, toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı ve militarist politikalar olduğu iddia edilebilir.⁶³ Zaten Sözleşmenin başlığının toplumsal cinsiyet eşitliği değil de kadına yönelik ve ev içi şiddet olarak belirlenmesi de başlı başına bunu göstermiyor mu? Bu sebeple, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı sadece ulusal değil, ulus ötesi politikalar bağlamında da belgelenmeli ve Sözleşme'nin AB üyelik koşulları arasında yer almamasının üye ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları çerçevesinde tartışılmalı. Örneğin, Sözleşmenin AB ülkeleri için içtihat oluşturması demek Almanya'da ve Polonya'da kürtaja erişimin kolaylaştırılması, Bulgaristan'da LGB-Tİ+ları “üçüncü cinsiyet” sayan anayasanın değiştirilmesi ve aralarında Macaristan, Hırvatistan, Litvanya ve

Ukrayna'nın olduğu AB ülkelerinde eşcinsel birlik-teliklerin resmi evlilik olarak tanınması demek. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi AB ülkelerinde çekincesiz ve tam kapsamlı uygulanırsa, her şeyden önce, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı iltica başvurularının AB ülkelerinde kabul edilmesi de gerekecek. Bu da adına “AB-Türkiye Mülteci Anlaşması” denilen müktesebat bağlamında, Türkiye'de güvencesiz ve zorunlu ikamet etmek zorunda kalan göçmen-mülteci-sığınmacı LGB-Tİ+ların 2016 yılından bu yana uğradıkları hak ihlallerini açıkça gösterecek.

Kaynakça:

25. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı Sonuç Bildirgesi: <https://siginaksizbir-dunya.org/haberler/25-kadin-siginaklari-ve-dayanisma-merkezleri-kurultayi-sonuc-bildirgesi/> (Erişim: 25.11.2022)

Bayraktar, Sevi (2011) *Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar*, Ayizi Yayınları, Ankara

Bora, Aksu (2010) *Kadınların Sınıfı*, İletişim Yayınları, İstanbul

Çakır, Pelin (2022) “Bakım”, Feminist Bellek: <https://feministbellek.org/bakim/> (Erişim: 26.11.2022)

Çifter, Sevgi (2016) “Kayımdan Sonra Kadınlar”: <https://www.5harfililer.com/kayimdan-sonra-kadin/> (Erişim: 25.12.2022)

Diyarbakır Şiddetle Mücadele Ağı 2022 Yılı Raporu (2022), Diyarbakır: <https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/710/original/S%CC%A71%CC%87DDETTLEMU%CC%88CADELEAG%CC%86I2022RAPORU.pdf?1669384668> (Erişim: 26.12.2022)

Eroğlu, Damla (2021). “Aile: Devletin Sağ Eli”, Sosyal Demokrat Dergi: <http://www.sosyaldemokratdergi.org/damla-eroglu-aile-devletin-sag-eli/> (Erişim: 25.11.2022)

European Parliament (2019) “EU accession to the Istanbul Convention and other measures to combat gender-based violence”: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0080_EN.pdf (Erişim: 26.12.2022)

Evrensel (03 Aralık 2021) Tecavüz faili Musa Orhan'ın 10 yıl hapis cezası veren mahkeme tutuklama talebini reddetti: <https://www.evrensel.net/haber/449362/tecavuz-faili-musa-orhanin-10-yil-hapis-cezasi-veren-mahkeme-tutuklama-talebini-reddetti> (Erişim: 26.12.2022)

Evrensel (24 Kasım 2022) Taksim'deki 25 Kasım eylemine yasak: Müsaade istemiyoruz, şiddetsiz bir hayat istiyoruz!: <https://www.evrensel.net/haber/475460/taksimdeki-25-kasim-eylemine-yasak-musaade-istemiyoruz-siddetsiz-bir-hayat-istiyoruz> (Erişim: 26.12.2022)

Evrensel (30 Kasım 2022) 25 Kasım Kadın Platformu'ndan suç duyurusu: Polis şiddetine sessiz kalmıyoruz: <https://www.evrensel.net/haber/475868/25-kasim-kadin-platfromundan-suc-duyurusu-polis-siddetine-sessiz-kalmiyoruz> (Erişim: 26.12.2022)

HDP (2022) HDP Demokratik Yerel Yönetimler Kadın Kurulu Raporu

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi (2022) “Diyarbakır'da 16.03.2022 Tarihinde Gözaltına Alınan 24 Kadının Yaşadığı Hak İhlalleri Raporu”: <https://ihddiyarbakir.org/Content/uploads/02a3d0db-b2bd-49e0-b8df-b1a95209a940.pdf> (Erişim: 25.12.2022)

İstanbul Barosu (2019). Aile Hukukunda Arabuluculuk Olmaz: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14275&Desc=Aile-Hukukunda-Arabuluculuk-Olmaz-> (Erişim: 25.12.2022)

İstanbul Sözleşmesi Kronolojisi: <https://istanbul-sozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesi-kronolojisi/> (Erişim: 26.11.2022)

İstanbul Sözleşmesi'nin Tam Metni: <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/> (Erişim: 25.11.2022)

KADEM (2020) İstanbul Sözleşmesi Hakkında: <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/> (Erişim: 11.12.2022)

Kandiyoti, Deniz (2016) “Locating the politics of gender: Patriarchy, neo-liberal governance and violence in Turkey”, Research and Policy on Turkey: <http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/33692/9-3%20Kandiyoti%20-%20Patriarchy%20and%20governance%20in%20TR%202016.pdf?sequence=1> (Erişim: 26.12.2022)

Kara, Mahsum (2021) “İpek Er'in avukatı: Musa Orhan'ın tutuklanması talebi görmezden geliniyor,” Evrensel Gazetesi, 18 Eylül, Diyarbakır: <https://www.evrensel.net/haber/442988/ipek-erin-avukati-musa-orhanin-tutuklanmasi-talebi-gormezden-geliniyor> (Erişim: 26.12.2022)

KSDM_Kurultayı (2022). Twitter post 12 Kasım, saat 10:30: https://twitter.com/KSDM_Kurultayi/status/1591332554078310400 (Erişim: 25.12.2022)

Kurt Konca, Nesibe (2014) "Türk hukukunda tebligata ilişkin güncel sorunlar ve çözüm önerileri", Türkiye Barolar Birliği Dergisi içinde, Sayı 114, pp. 239-274.

LİSTAG (2022) LGBTİ+ Karşıtı "Büyük Aile Buluşması" Yürüyüşüne Dair: <https://listag.org/2022/09/14/lgbti-karsiti-buyuk-aile-bulus-masi-yuruyusune-dair/> (Erişim: 11.12.2022)

Mor Çatı (2021a) Kadına Yönelik Şiddet: Kadınların Deneyimleri, Kurumlar ve Mecralar: <https://morcati.org.tr/kitaplar/kadina-yonelik-siddet-kadınların-deneyimleri-kurumlar-ve-mecralar/> (Erişim: 11.12.2022)

Mor Çatı (2021b) Türkiye'de Erkek Şiddetinin ve Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmalarının Çocuk Haklarına Etkisi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Gölge Raporu: <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/turkiyede-erkek-siddetinin-ve-erkek-siddetiyle-mucadele-mekanizmalarinin-cocuk-haklarına-etkisi-raporu/> (Erişim: 11.12.2022)

Mor Çatı (2021c). Erkek Şiddetiyle Mücadelede Koordinasyona İlişkin İzleme Raporu: <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/erkek-siddetiyle-mucadelede-koordinasyona-iliskin-izleme-raporu/> (Erişim: 24.12.2022)

Mor Çatı (2022) "Türkiye'de kadınların şiddete karşı nasıl korunduğu izleme altında!": <https://morcati.org.tr/basin-aciklamalari/turkiyede-kadınların-siddete-karsi-nasil-korundugu-izleme-altında/> (Erişim: 26.12.2022)

Resmî Gazete (08.12.2001) Türk Medeni Kanunu: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011208.htm> (Erişim: 25.12.2022)

Resmî Gazete (20.03.2012) 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> (Erişim: 23.12.2022)

Resmî Gazete (22.06.2012) 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-1.htm> (Erişim: 25.12.2022)

SES Eşitlik ve Dayanışma Derneği (2022) "Rosa: Haklarımız ve hayatlarımız için! | "Barışı inşa etmek için kadın mücadelesini esas alıyoruz": <https://www.ses.org.tr/>

[ps://www.youtube.com/watch?v=1CCHWvO5VvO](https://www.youtube.com/watch?v=1CCHWvO5VvO) (Erişim: 26.12.2022)

Sığınaksız bir Dünya – Biz Kimiz?: <https://siginaksizbirdunya.org/biz-kimiz/> (Erişim: 25.11.2022)

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2020) "Türkiye'de Adli Yardım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi – Hukuk Yargılaması ve İdari Yargıda Adli Yardım": <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/hukuk-yargilamasi-ve-idari-yargida-adli-yardim.pdf> (Erişim: 23.12.2022)

The Care Collective (2020), Care Manifesto: The Politics of Interdependence, Verso, London-New York

Topal, Fırat (16 Mart 2022) "Diyarbakır'da Kadın Mücadelesine Operasyon," Ekmek ve Gül Gazetesi, Diyarbakır: <https://ekmekvegul.net/gundem/diyarbakirda-kadin-mucadelesine-operasyon> (Erişim: 25.12.2022)

TUİK (2022) "Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021": <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=-Türkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> (Erişim: 26.11.2022)

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmeti: <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/sed-hizmeti/> (Erişim: 11.12.2022)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2021) "Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama": <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama> (Erişim: 26.11.2022)

Uyumaz, A. , Erdoğan, K. (2015). "Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları". Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, pp. 119-169

Son notlar

- 1 | 1Kurultay hakkında daha fazla bilgi için: <https://siginaksizbirdunya.org/> (Erişim: 25.11.2022)
- 2 | Rosa Kadın Derneği hakkında daha fazla bilgi için: <https://feministbellek.org/rosa-kadin-dernegi/> (Erişim: 25.11.2022)
- 3 | Sığınaksız bir Dünya - Biz Kimiz?: <https://siginaksizbirdunya.org/biz-kimiz/> (Erişim: 25.11.2022)
- 4 | 25. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı Sonuç Bildirgesi: <https://siginaksizbirdunya.org/haberler/25-kadin-siginaklari-ve-dayanisma-merkezleri-kurultayi-sonuc-bildirgesi/> (Erişim: 25.11.2022)
- 5 | İstanbul Sözleşmesi'nin Tam Metni: <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/> (Erişim: 25.11.2022)
- 6 | Agy.
- 7 | Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2021) "Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama": <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama> (Erişim: 26.11.2022)
- 8 | İstanbul Sözleşmesi Kronolojisi: <https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesi-kronolojisi/> (Erişim: 26.11.2022)
- 9 | TÜİK (2022) "Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021": <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> (Erişim: 26.11.2022)
- 10 | Bora, Aksu (2010) Kadınların Sınıfı, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 60
- 11 | Bayraktar, Sevi (2011) Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar, Ayizi Yayınları, Ankara, s. 12
- 12 | Çakır, Pelin (2022) "Bakım", Feminist Bellek: <https://feministbellek.org/bakim/> (Erişim: 26.11.2022)
- 13 | The Care Collective (2020), Care Manifesto: The Politics of Interdependence, Verso, London-New York, s. 12-13
- 14 | Eroğlu, Damla (2021). "Aile: Devletin Sağ Eli", Sosyal Demokrat Dergi: <http://www.sosyaldemokratdergi.org/damla-eroglu-aile-devletin-sag-eli/> (Erişim: 25.11.2022)
- 15 | Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmeti: <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/sed-hizmeti/> (Erişim: 11.12.2022)
- 16 | Mor Çatı (2021a) Kadına Yönelik Şiddet: Kadınların Deneyimleri, Kurumlar ve Mecralar, s. 12: <https://morcati.org.tr/kitaplar/kadina-yonelik-siddet-kadınların-deneyimleri-kurumlar-ve-mecralar/> (Erişim: 11.12.2022)
- 17 | Agy., s. 43
- 18 | Agy., s. 55
- 19 | Mor Çatı (2021b) Türkiye'de Erkek Şiddetinin ve Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmalarının Çocuk Haklarına Etkisi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Gölge Raporu, s. 4: <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/turkiyede-erkek-siddetinin-ve-erkek-siddetiyle-mucadele-mekanizmalarinin-cocuk-haklarına-etkisi-raporu/> (Erişim: 11.12.2022)
- 20 | Agy., s. 13
- 21 | Agy., s. 14
- 22 | Eroğlu, Damla (2021). Agy.
- 23 | Eroğlu, Damla (2021). Agy.
- 24 | LİSTAG (2022) LGBTİ+ Karşısı "Büyük Aile Buluşması" Yürüyüşüne Dair: <https://listag.org/2022/09/14/lgbti-karsiti-buyuk-aile-bulusmasi-yuruyusune-dair/> (Erişim: 11.12.2022)
- 25 | KADEM (2020) İstanbul Sözleşmesi Hakkında: <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkında/> (Erişim: 11.12.2022)
- 26 | Resmî Gazete (20.03.2012) 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun: <https://www.resmigazete.gov.tr/>

- eskiler/2012/03/20120320-16.htm (Erişim: 23.12.2022)
- 27 | Kurt Konca, Nesibe (2014) “Türk hukukunda tebligata ilişkin güncel sorunlar ve çözüm önerileri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi içinde, Sayı 114, s. 241
- 28 | Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2020) “Türkiye’de Adli Yardım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi - Hukuk Yargılaması ve İdari Yargıda Adli Yardım,” s. 7: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/hukuk-yargilamasi-ve-idari-yargida-adli-yardim.pdf> (Erişim: 23.12.2022)
- 29 | Adgy., s. 7
- 30 | Adgy., s. 8
- 31 | Resmî Gazete (20.03.2012) Agy.
- 32 | Agy.
- 33 | Resmî Gazete (20.03.2012) Agy.
- 34 | Mor Çatı (2021c). Erkek Şiddetiyle Mücadelede Koordinasyona İlişkin İzleme Raporu, s. 10: <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/erkek-siddetiyle-mucadelede-koordinasyona-iliskin-izleme-raporu/> (Erişim: 24.12.2022)
- 35 | Agy., s. 11
- 36 | Uyumaz, A. , Erdoğan, K. (2015). “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, s. 128
- 37 | Resmî Gazete (22.06.2012) 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-1.htm> (Erişim: 25.12.2022)
- 38 | İstanbul Sözleşmesi’nin Tam Metni. Agy.
- 39 | İstanbul Barosu (2019). Aile Hukukunda Arabuluculuk Olmaz: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14275&Desc=Aile-Hukukunda-Arabuluculuk-Olmaz-> (Erişim: 25.12.2022)
- 40 | Resmî Gazete (08.12.2001) Türk Medeni Kanunu: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011208.htm> (Erişim: 25.12.2022)
- 41 | Resmî Gazete (20.03.2012) Agy.
- 42 | Resmî Gazete (08.12.2001) Agy.
- 43 | Agy.
- 44 | Agy.
- 45 | KSDM_Kurultayi (2022). Twitter post 12 Kasım 10:30: https://twitter.com/KSDM_Kurultayi/status/1591332554078310400 (Erişim: 25.12.2022)
- 46 | İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi (2022) “Diyarbakır’da 16.03.2022 Tarihinde Gözaltına Alınan 24 Kadının Yaşadığı Hak İhlalleri Raporu”: <https://ihddiyarbakir.org/Content/uploads/02a3d0db-b2bd-49e0-b8df-b1a95209a940.pdf> (Erişim: 25.12.2022)
- 47 | Topal, Fırat (16 Mart 2022) “Diyarbakır’da Kadın Mücadelesine Operasyon,” Ekmek ve Gül Gazetesi, Diyarbakır: <https://ekmekvegul.net/gundem/diyarbakirda-kadin-mucadelesine-operasyon> (Erişim: 25.12.2022)
- 48 | HDP (2022) HDP Demokratik Yerel Yönetimler Kadın Kurulu Raporu, s. 1.
- 49 | Agy., s. 2.
- 50 | Çifter, Sevgi (2016) “Kayımdan Sonra Kadınlar”: <https://www.5harfliiler.com/kayimdan-sonra-kadin/> (Erişim: 25.12.2022)
- 51 | HDP (2022) Agy., s. 4.
- 52 | Evrensel (03 Aralık 2021) Tecavüz faili Musa Orhan’ın 10 yıl hapis cezası veren mahkeme tutuklama talebini reddetti.: <https://www.evrensel.net/haber/449362/tecavuz-faili-musa-orhanin-10-yil-hapis-cezasi-veren-mahkeme-tutuklama-talebini-reddetti> (Erişim: 26.12.2022)
- 53 | Diyarbakır Şiddetle Mücadele Ağı 2022 Yılı Raporu (2022), Diyarbakır, s. 6: <https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/003/710/original/S%CC%A71%CC%87DDETLEMU%CC%88CADELEAG%CC%86I2022RAPORU.pdf?1669384668> (Erişim: 26.12.2022)

- 54 | SES Eşitlik ve Dayanışma Derneği (2022) “Rosa: Haklarımız ve hayatlarımız için! | “Barışı inşa etmek için kadın mücadelesini esas alıyoruz”: <https://www.youtube.com/watch?v=1CCHWvO5Vv0> (Erişim: 26.12.2022)
- 55 | Kara, Mahsum (2021) “İpek Er’in avukatı: Musa Orhan’ın tutuklanması talebi görmezden geliniyor,” Evrensel Gazetesi, 18 Eylül, Diyarbakır: <https://www.evrensel.net/haber/442988/ipek-erin-avukati-musa-orhanin-tutuklanmasi-talebi-gormezden-geliniyor> (Erişim: 26.12.2022)
- 56 | Evrensel (24 Kasım 2022) Taksim’deki 25 Kasım eylemine yasak: Müsaade istemiyoruz, şiddetsiz bir hayat istiyoruz!: <https://www.evrensel.net/haber/475460/taksimdeki-25-kasim-eylemine-yasak-musaade-istemiyoruz-siddetsiz-bir-hayat-istiyoruz> (Erişim: 26.12.2022)
- 57 | Evrensel (30 Kasım 2022) 25 Kasım Kadın Platformu’ndan suç duyurusu: Polis şiddetine sessiz kalmıyoruz: <https://www.evrensel.net/haber/475868/25-kasim-kadin-platformundan-suc-duyurusu-polis-siddetine-sessiz-kalmiyoruz> (Erişim: 26.12.2022)
- 58 | 25. Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı Sonuç Bildirgesi. Agy.
- 59 | Agy.
- 60 | Agy.
- 61 | Mor Çatı (2022) “Türkiye’de kadınların şiddete karşı nasıl korunduğu izleme altında!”: <https://morcati.org.tr/basin-aciklamalari/turkiyede-kadinlarin-siddete-karsi-nasil-korundugu-izleme-altinda/> (Erişim: 26.12.2022)
- 62 | Kandiyoti, Deniz (2016) “Locating the politics of gender: Patriarchy, neo-liberal governance and violence in Turkey”, Research and Policy on Turkey, s. 104-15: <http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/33692/9-3%20Kandiyoti%20-%20Patriarchy%20and%20governance%20in%20TR%202016.pdf?sequence=1> (Erişim: 26.12.2022)
- 63 | European Parliament (2019) “EU accession to the Istanbul Convention and other measures to combat gender-based violence”: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0080_EN.pdf (Erişim: 26.12.2022)

İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi- Stiftung Mercator Girişimi Hakkında

İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi, Türkiye-Almanya ve Türkiye- Avrupa arasındaki akademik, politik ve sosyal bağları güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ortaklığın kuruluş amacı, küreselleşen dünyada bilgi sahibi olma ve 21. yüzyılın koşullarıyla yüzleşebilmek için fikir ve insan alışverişinin önkoşul olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Girişim, Avrupa bağlamında ve küresel ölçekte Türkiye ve Almanya'nın geleceği konusunda kurucu tarafların önemli olduğuna inandığı AB-Almanya-Türkiye ilişkileri ve İklim Değişikliği alanlarına odaklanmaktadır.

Elif Çiğdem Artan, 2022/23 Mercator-İPM Araştırmacısı. Doktora derecesini TU Berlin - IGK - Center for Metropolitan Studies'de aldı.

Bu analizde yapılan yorumlar ve varılan sonuçlar, tamamen yazara aittir ve İPM'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İstanbul Sözleşmesi'nden Çekildikten Sonra 6284 numaralı Kanunun Fiili Uygulaması Türkiye'de Yapısal ve Kurumsal Ataerkil Şiddetle Mücadele

24 s.; 30 cm. -(İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi)

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj: MYRA

İstanbul Politikalar Merkezi

Bankalar Caddesi Minerva Han No: 2 Kat: 4
34420 Karaköy-İstanbul
T +90 212 292 49 39
ipc@sabanciuniv.edu - ipc.sabanciuniv.edu